

HALKEVLERİNİN TAŞRADAKİ YANSIMALARINA BİR ÖRNEK: SAMSUN HALKEVİ VE 19 MAYIS DERGİSİ

Alper GÜLBAY*

Öz

Halkevleri, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni sağlam temellere oturtmak, inkılapların anlaşılmasına ve yerleşmesine katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Halkevleri, Tek Parti İdeolojisinin halka benimsetilmesinde kilometre taşlarından birini teşkil etmiş; CHP'nin kontrolünde siyasi bir kuruluş olmakla birlikte, kültürel kalkınma atılımını ve aydınlanma hareketini hedefleyen faaliyetler içinde bulunmuştur. Kalkınma hareketinin halka aktarılmasında Halkevlerinin kullandığı başlıca yöntem, çıkardıkları dergiler olmuştur.

Halkevlerinin taşradaki yansımalarından birini oluşturan Samsun Halkevi de, çıkardığı 19 Mayıs Dergisi ile birlikte maneviyata dayanan kültür savaşı başlatmıştır. Görev başına çağrılan ve birbirine inanan Samsun Halkevi çalışanları, halkevi çatısı altında sosyal bir ödevi yerine getirmeye çalışmışlardır. Başka bir deyişle, Samsun'da yaşayan yetmişmiş insan gücü, ulvi gayeler etrafında birleşerek, mensubu olduğu topluma karşı sorumluluğunu tam olarak yerine getirmek için görev almıştır. Bu çalışmada, planlı ve geniş teşkilatlı bir mekanizmanın küçük bir bölümünü oluşturan Samsun Halkevi'nin faaliyetlerine ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Samsun, Samsun Halkevi, 19 Mayıs Dergisi.

AN EXAMPLE OF PUBLIC HOUSES REFLECTIONS IN RURAL AREAS: SAMSUN PUBLIC HOUSE AND 19 MAY MAGAZINE

Abstract

Public Houses, established a new build on the solid foundation of the Republic of Turkey to contribute to the understanding and settlement was established with the purpose of the reforms. The public houses constituted one of the milestones in the adoption of the One Party Ideology to the public; As a political organization under the control of the CHP, it was involved in activities targeting the cultural development and the enlightenment movement. The main method used by the People's Houses in bringing the development movement to the public had been the magazines they published.

Samsun Public House, one of the reflections of Public Houses in the provinces, has started a culture war based on spirituality with the 19 May Magazine it publishes. Employees

* Dr. (alpergulbay@hotmail.com).

of the Samsun Public House, who were invited and believed in each other's duty, tried to fulfill a social duty under the roof of the public house. In other words, the grown man who lived in Samsun got the responsibility to fulfill his duty against the gathering, which he belonged to, by joining around the big things. In this study, the activities of Samsun Public House, which constitutes a small part of a planned and broad organizational mechanism will be tried to be shed light on.

Keywords: *Public Houses, Samsun, Samsun Public House, 19 May Magazine.*

Giriş

Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan Bağımsızlık Savaşı, Atatürk ve Cumhuriyet Türkiye'si, Osmanlı Devleti'nin son iki yüzyıllık tarihi gelişimini içeren uzun bir süreç kapsamında açıklanabilir. 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Osmanlı'nın bu süreçteki değişim ve dönüşümü son bulmuştur. Bir başka deyişle 1700-1923 dönemi, bu radikal devrimle sona ermiş, Türk Tarihi yeni bir oluşum içine girmiştir.¹ Bu oluşumda, Türk toplumunu çağdaş uygarlık yörüngesine oturtma gibi büyük bir amacın etrafında toplanılmış, baş ilke gelenekçilik değil, devrimcilik olarak belirlenmiştir. Bu zorlu amacın gerçekleştirilmesi için yörüngeye uygun kuralların ve örgütlerin yerleştirilmesi, toplumun yeni kuşaklarını bu yörüngeye göre yetiştirerek, gelenekle çağ arasındaki geçiş köprüsünün kurulması hedeflenmiştir. "Yeni yöneliş devriminde", II. Mahmut ile başlayan süreçte tecrübe edinilen bölünmelerin, çağdaş uygarlık düzeyine uygun olarak bütünleştirilmesi ve tutarlılık kazandırılması gerekmiştir. Sonuç olarak, Bağımsızlık Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından, toptan ve bütünüyle çağdaş uygarlığa katılım savaşı başlatılmıştır.²

Böylesi bir savaşta, devletin asıl temelini oluşturan halk unsurunun; kaderde, tasada ve kıvançta bir ve beraber olması, ortak ülküler etrafında kenetlenmesi, ulusal bir bilinç oluşturulması zorunluluğu hissedilmiştir. Ayrıca çağının gelişmiş toplumlarından geri kalmamak için milletçe kalkınmanın ve milli birlik ve beraberliğin sağlanması, bu maksatla güçlü bir atılımın yapılması gerekmiştir. Bu milli bütünleşme hamlesinin en etkili örgütsel görüntüsü, Halkevleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Halkevlerini bir düşünce olarak araştıran, ülke düzeyinde örgütlenmesi sürecine sokan, Türk Milletini yabancı ideolojilerin baskısı altına girmesini engellemeye çalışan Mustafa Kemal olmuştur.³

Yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda Halkevleri; Kemalist ideolojiyi ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin bu ideolojiye dayalı ilkelerini

1 Halil İnalçık, *Atatürk ve Demokratik Türkiye*, Kırmızı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007, s.19.

2 Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, YKY Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2009, ss.522-526.

3 Nurcan Toksoy, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Orion Yayınevi, Ankara 2007, ss.7-9.

yaşamak, bu ideolojinin ürünü olan inkılapları yerleştirmek maksadıyla 19 Şubat 1932'de açılmıştır. Bu tarihte ilk olarak Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun olmak üzere 14 halkevi faaliyete geçmiştir. Halkevlerinin faaliyetleriyle, “yeni toplumu”, “yeni hayatı” amaçlayan Kemalizm’in gerçekleştirilmesi, yeni yaşam şeklinin getirdiği alışkanlıklar, davranış ve düşünüş biçimlerinin, sanat ve müzik zevklerinin, eğlence biçimlerinin, kısaca “kafa yapısının” şekillendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece toplumun “telkin ve terbiye” ile eğitilmesi ve “kaynaşmış bir kütle” oluşturulması hedeflenmiştir. Ülkeyi kalkındırmakla görevlendirilen CHP, anayasaya da geçerek resmî ideoloji şeklini alan ilkeleri benimsetmek için halkevlerini örgütlemiş, halkla temasını artırmak istemiştir. Başta kültürel ve siyasi alanda olmak üzere yeni olanın yerleştirilmesi, özellikle Osmanlı olmak üzere eski olanın sökülüp atılmasına çalışılmıştır.⁴

Kaynaşmış bir kitle oluşturulması için “vatandaş-aydın karşılıklı etkileşimi”nin gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Öyle ki bu etkileşim, “*Halkevlerinde aydınların halkı yetiştirmesi gibi bir dava yoktur. Halkın yetiştirilmesi davası vardır. Orada halk, münevverden; münevver, halktan çok şeyler öğrenir. İkisi birbirini tamamlar. Halkevi ve halkevli anlayışı işte budur. Halkevleri bu özellikleriyle milli eğitim müesseselerinden ve sisteminden ayrılır. Çünkü milli eğitim sisteminde yalnız yukarıdan aşağı bir öğretim usulü takip edilir*” ifadesinde kendisini göstermiştir.⁵

Halkevleri, dokuz ayrı kol/şube şeklinde faaliyetlerini icra etmiştir. Bunlardan en önde geleni “Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu”dur. Halkın genel bilgisinin ve parti ilkeleri doğrultusunda yurt sevgisinin artırılması, dil devriminin gelişmesinin sağlanması, güzel yazı ve söz söyleme yarışmalarının düzenlenmesi, dergi ve yayınlarla Türk dilinin gelişmesinin sağlanması gibi faaliyetler bu kolun görevleri arasında yer almıştır. “Güzel Sanatlar Kolu”; halkın güzel sanatlara olan ilgisini artırma, insanları sanatsal etkinliklere yönlendirme, müzik ve sanat geceleri düzenleme, özel günler için ulusal şarkıları ve marşları icra etme gibi faaliyetler içinde bulunmuştur. “Temsil Kolu”; tiyatro ve piyes çalışmalarıyla ilgilenmiş, tiyatro sevgisinin yerleşmesi yönünde çaba göstermiştir. “Spor Kolu”; gençliğin eğitiminde beden eğitimine ağırlık vermeyi, ülkeye sağlıklı, ahlaklı ve dürüst insanlar yetiştirmeyi amaçlamış, halkın spora olan ilgisini artırmayı hedeflemiştir. “Sosyal Yardım Kolu”; gerçek anlamda yardıma ihtiyacı olanların bulunması, bunlara yardım sağlanması, hasta ve yardıma gereksinimi olanlara doktor ile beraber gereken malzemelerin gönderilmesi faaliyetleriyle ilgilenmiştir. “Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu”; halk eğitimine yönelik çalışmalar düzenlemiş, okuma yazma eğitimi bu kolun görev alanı içinde yer almıştır. “Kitaplık ve Yayın Kolu”; büyük kitaplıklar kurarak halkın ihtiyaç duyduğu konularda kitaplar sağlamış, kitap sergileri açmış, okuma yazma odaları oluşturmuş, halkın kitaplıktan

4 Neşe G. Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimari*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, ss.61-68.

5 CHP XVI. Yıldönümünde *Halkevleri ve Halkodaları*, Ulus Basımevi, Ankara 1948, s.7.

yararlanması için düzen kurma faaliyetleriyle meşgul olmuştur. “Köycülük Kolu”; ülkenin efendisi sayılan köylünün kalkınması çalışmalarını yürütmüş, sık sık köylere giderek zengin ve kalkınmış Türk köyünün yaratılması için çalışmalar gerçekleştirmiştir. “Tarih ve Müze Kolu” ise, ülkemizdeki tarihsel ve kültürel zenginliklerin korunması ve ortaya çıkartılması, halka tarih kültürü ve bilgisinin verilmesi amacıyla faaliyette bulunmuştur.⁶

CHP'nin “Yeniden doğuş” olarak tanımladığı bu geniş hareket; sınıf, yaş, seviye ve siyasi kanaat ayrılığı gözetmeksizin kadın ve erkek bütün yurttaşların faydalanmalarına açık olacak şekilde düşünülmüş ve planlanmıştır.⁷ Ancak sosyal statüsü ve sınıfı ne olursa olsun, Halkevlerinin herkese açık olduğu ifade edilmesine rağmen, bu kuruluşların faaliyetlerine katılanların büyük bir bölümünü aydınlar ve bürokratlar oluşturmuştur. Halkevlerinde düzenlenen etkinliklerin bir kısmı halkın beğenisine ve entelektüel seviyesine uygun olmamış, yeterli ilgi ve katılım sağlanamamıştır.⁸

Çok partili hayata geçilmesiyle beraber halkevlerinin statüsü, 14 Mayıs 1950 günü yapılan genel seçimi kazanan Demokrat Parti (DP) ile CHP arasında önemli bir ihtilaf konusu haline gelmiş, 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 sayılı yasa ile 19 yılı aşkın bir süredir faaliyette bulunan halkevleri kapatılmıştır.⁹

Bu çalışmada, CHP Genel Merkezi tarafından yönlendirilen, aynı amaca hizmet eden ve benzer etkinliklerde bulunan Halkevlerinden biri olan Samsun Halkevi'nin faaliyetleri ele alınmıştır. Ayrıca Genel Merkezin taleplerinin Samsun Halkevi tarafından nasıl algılandığına, bu yönlendirmelere nasıl karşılık verildiğine değinilmiş; kültürel seferberlik kapsamında Samsun Halkevi'nin ne gibi etkinlikler içinde bulunduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada veri toplama metodu olarak “doküman analizi” yöntemi kullanılmış, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde yer alan arşiv belgelerinden, döneme ışık tutan gazete haberlerinden, resmî gazete, istatistik yıllıkları gibi resmî ve süreli yayınlardan, makalelerden ve konuyla ilgili kitaplardan yararlanılmıştır.

1. Samsun Halkevi

Samsun Halkevi, ilk kurulan 14 halkevinden biridir. Zaman içinde halkevlerinin sayısı artmış; 22 Şubat 1948 tarihi itibarıyla Samsun ili genelinde halkevi sayısı sekiz, halkodası sayısı 89 olmuştur.¹⁰

Nitekim Samsun ve ilçelerinde de halkevleri açılmış, Atatürk ilke ve inkılaplarını anlayan ve özümseyen bir toplum yaratma çabası doğrultusunda,

6 Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2000, ss.105-109.

7 CHP XVI. Yıldönümünde *Halkevleri ve Halkodaları*, s.4.

8 Sefa Şimşek, *Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002, s.222.

9 A.g.e., ss.206-214.

10 CHP XVI. Yıldönümünde *Halkevleri ve Halkodaları*, s.25. Yine bu tarih itibarıyla toplam Halkevi sayısı 469, Halkodası sayısı ise 4.261'dir. Aynı yer.

halkın her türlü bilgiyi elde etmesini sağlamak amacıyla en ücra köşelere ulaşmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Bafra, Çarşamba, Havza, Vezirköprü, Kavak, Lâdik, Terme, Alaçam Halkevleri açılmış; ilçelerde kurulan halkevleri ile merkez Samsun Halkevi arasında sürekli bilgi alışverişi devam etmiştir. Samsun Halkevi tarafından temsililer diğer halkevlerine gönderilmiş, ilçe halkevlerinde konferanslar verdirilmiş, milli bayramlarda ve spor faaliyetlerinde birlikte hareket edilmiştir. Kısaca Samsun Halkevi, ilçe halkevlerine maddi ve manevi anlamda her zaman destek olmuştur.¹¹

Samsun Halkevi'nin faaliyette bulunduğu süre boyunca yönetim kurulu üyeleri ve şubelerde görev yapanlar, çoğunlukla öğretmenlik mesleğinden gelenlerdir.¹² Samsun Halkevi başkanları açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, mesleklerin benzer şekilde ağırlıklı olarak doktor ve öğretmen olduğu göze çarpmaktadır. Halkevinin 1935 yılında başkanı Devlet Demiryolları kuruluşunun doktoru olan Ertuğrul Baykal'dır.¹³ 1936 yılında il yönetim kurulu üyelerinden dış doktoru Mümtaz Arkayın başkan seçilmiştir. 1941 yılında Samsun Halkevi Başkanı Osman Gürsoy'dur. Kendisi, tayin edildiği Toprak Mahsulleri Ofisi Samsun Müdürlüğü'ndeki işlerinin yoğunluğunu bildirerek görevini bırakmış, yerine Samsun Ziraat Bankası Şube Müdürü Atıf Olgaç seçilmiştir. Sonraki dönemlerde halkevi başkanlığını yapan Nail Öztuzcu'nun Samsun ili milletvekilliğine seçilmesi nedeniyle başkanlığı, 1943 yılı başlarında doktor Ahmet Hakkı Kuzucu yapmıştır. Zaman içinde Ahmet Kuzucu'nun sağlık durumu nedeniyle istifa etmesi üzerine başkanlık görevi, Mart 1944 tarihi itibarıyla bir süreliğine, Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu Başkanı ve Ticaret Lisesi Müdürü Latif Gökçöl tarafından görülmüştür. Sonraki dönemde halkevi başkanlığını, Maarif Müdürü Rifat Necdet Evrimer yapmıştır. Ancak Evrimer, işlerinin yoğunluğunu ileri sürerek görevinden çekilmiş, yerine Şubat 1945 tarihi itibarıyla lise tarih öğretmeni ve halkevi edebiyat kolu başkanı Emin Hekimgil atanmıştır. CHP Genel Sekreterliği tarafından gösterdiği başarılı hizmetleri nedeniyle takdir edilen, İngiltere'de yeni görevinde kendisine başarılar dilenen ve 1944-1947 yılları arasında Samsun Halkevi Başkanı olan Emin Hekimgil, Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Unesco ve Dış Kültürel Münasebetler Şubesi Müdürlüğüne tayin edilmesi nedeniyle bu görevinden ayrılmış; yerine, CHP Genel Sekreterliğinin 28.04.1949 tarihli yazısı gereği, İş ve İşçi Bulma Kurumu Şube Müdürü Necmi Memişyazıcı seçilmiştir. 1951 yılında ise Samsun Halkevi Başkanlığı'nı Hazım Tıkıroğlu yapmıştır.¹⁴

11 Halil Aktaş, *Samsun Halkevi (1932-1951)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2015, s.108.

12 BCA: 490.01/946.670.1. Halkevlerinin Şubat 1932'de kurulmasıyla Öğretmen derneklerinin de güçlerini bu kuruluşlara aktarmaları istenmiş ve hemen hepsi bu amaçla kapatılmıştır. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 24. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2013, s.405. Öğretmen ve memurların Halkevleri faaliyetlerine katılımlarının teşviki hakkında 19.07.1932 tarihli kararname için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2167.pdf> (24.07.2018).

13 BCA: 490.01/990.832.1.

14 BCA: 490.01/946.670.1.

2. Samsun Halkevinin Şube Bazında Çalışmaları

Samsun Halkevi, açıldığı günden itibaren bütün kollarıyla çalışmalarına başlamış, Türk Devrimi'ni yaymak ve özümsetmek için çalışmalarda bulunmuştur. Halkevinin şubelerinin bazı faaliyetlerine kısaca aşağıda ayrı ayrı değinilmiştir.¹⁵

Dil Edebiyat Tarih Şubesi, 1934 yılı itibarıyla Milli Eğitim Müdürü Cemal Gültekin'in başkanlığı çalışmalarda bulunmuş, bu şubeye 24 kadın, 56 erkek olmak üzere toplam 80 üye kayıt olmuştur. Yıl içinde 35 özel, 15 genel toplantı icra etmiştir. Şube; Samsun'un Millî Mücadele dönemi dahil olmak üzere tarihini incelemek, konuyla ilgili belgeleri toplamak ve bunları kaleme almak maksadıyla beş kişilik bir heyet seçmiştir.¹⁶ 1935 yılında yine Samsun Kültür Direktörü C. Gültekin'in başkanlığında, yıl içinde 26 özel toplantı yapmış, bu toplantılara 150 üye iştirak etmiştir. Şubenin 73 bayan, 135 bay olmak üzere 208 üyesi mevcuttur. Şube; Türk Devrimi'nin her yöndeki başarıları, sosyal, ekonomi, sağlık ve dil konuları hakkında 30 konferans vermiştir. 26 Eylül 1935'de dil bayramı çok parlak bir şekilde kutlanmış, Ar Şubesi Müzik Kolu da bu faaliyete iştirak etmiş, kutlamalara Park ve Subaşı alanlarına konan hoparlörler önünde toplananlar da katılmış, böylece katılan miktar 1000 kişiyi bulmuştur. Samsun Halkevi, 29 Ekim 1935'ten itibaren "19 Mayıs" isimli kültürel aylık dergiyi de çıkarmaya başlamıştır. Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı, Mimar Sinan'ı anma geceleri tertip edilmiş, 09 Ocak 1943 Cumartesi günü halkevi salonunda Namık Kemal'in 102'inci doğum yılı kutlama etkinliği düzenlenmiş, Namık Kemal'in şiirleri ve tiyatro eserleri hakkında bilgi verilmiş, 30 Ocak 1943 Cumartesi günü halkevi salonunda Süleyman Nazif gecesi yapılmıştır.¹⁷

15 Bu faaliyetlere değinmeden önce Samsun ilinin nüfusu ve bunun mesleklere göre dağılımı şu şekildedir: 20 Ekim 1935 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre Samsun şehir merkezinin nüfusu, 17.122'si erkek, 15.360'ı kadın olmak üzere toplam 32.482'dir. Şehir merkezindeki erkek nüfusunun %54,9'u, kadın nüfusunun %33,5'i okuma ve yazma bilmektedir. Bu nüfus mesleklerle göre dağılımı ise şu şekildedir: Nüfusun %4,4'ü toprak mahsulleriyle uğraşırken; mesleksiz ve mesleği meçhul olanların oranı %62,4'tür. En büyük oran, %14,6 ile sanayi ve küçük sanatlarla uğraşanlara aittir. Ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Sayımı-Samsun Vilayeti, Mehmet İhsan Basımevi, Ankara 1937. 20 Ekim 1940 tarihli nüfus sayımı sonucuna göre Samsun şehir merkezinin %55'ini erkekler (20.464), %45'ini kadınlar (16.752) oluşturmaktadır. 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, DİE 1285, s.530. 21 Ekim 1945 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre ise Samsun şehir merkezinin nüfusunun %54'ü (20.929) erkek, %46'sı (17.796) kadındır. Bu arada Türkiye'nin 1935 yılı itibarıyla nüfusu 7.936.770 erkek, 8.221.248 kadın olmak üzere toplam 16.158.018'dir. 1940'ta ise 8.898.912 erkek, 8.922.038 kadın olmak üzere toplam 17.820.950'dir. 1945 tarihinde ise erkek nüfusu 9.446.580, kadın nüfusu 9.343.594 olmak üzere toplam 18.790.174'tür. Ayrıntılı bilgi için bkz. 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın No 286, Ankara 1950.

16 Cumhuriyetimizin Yıldönümü Münasebetiyle Samsun Halkevi, Şems Matbaası, Samsun 1934, s.24.
17 BCA: 490.01./990.832.1. Benzer faaliyetler, Samsun'un Çarşamba İlçesi Halkevi tarafından da gerçekleştirilmiştir. Çarşamba Halkevi Edebiyat Kolu Başkanı İbrahim Göçmen'in gayretleriyle çeşitli toplantılar icra edilmiş, bu toplantıların birinde Recaiade Ekrem'in hayatı ve eserleri anlatılmış, yazara ait eserlerden bazı parçalar okunmuştur. "Edebiyat Kolu", *Alibaba Gazetesi*, 19 Şubat 1949, Sayı 41-42, s.1.

1935 yılı itibarıyla Samsun Halkevi Ar Şubesi, öğretmen Kılıç Kökten başkanlığında bir yıl içinde 28 toplantı yapmış, şubenin 125 üyesi bu toplantılarda hazır bulunmuştur. Şubenin 1935 yılı genelinde 24 bayan, 170 bay olmak üzere 194 üyesi vardır. Şube müzik kolunda keman, piyano ve bando dershaneleri kurulmuş; bu dershanelerde toplam 95 kişiye eğitim verilmiştir. Kayıtlı öğrenciler haftada üç gün düzenli bir şekilde ders almışlardır. Bir yıl içinde altı konser verilmiş, bu konserlere yaklaşık 1.800 dinleyici iştirak etmiştir. 1935 yılı içinde bir kez Bafra ilçesine gidilerek 800 kişiye yakın bir dinleyiciye konser verilmiştir. Haftada üç gün düzenli bir şekilde amatörler tarafından halkevi radyosu önünde ulusal ve batı müziği parçaları çalınmıştır. Resim kolu da bir sergi açmış, 350 eserin gösterildiği sergiyi 850 kişi ziyaret etmiştir. Ayrıca 1935 yılı içinde halkın ilgisini artırmak için her ay düzenli danslı toplantılar icra edilmiştir.¹⁸

Güzel Sanatlar Şubesi, 24.12.1939 Pazar günü bir konser vermiş, 25.02.1940 Pazar günü Ar Şubesi orkestrası tarafından yine bir konser icra edilmiştir. Programda “zigan melodi”, “melodi italian”, “due klepny”, “impromptu”, “nase babicka”, “menuet sinfoni militair”, strauss melodi” eserlerine yer verilmiştir. Samsun Halkevi faaliyetleri arasında kırk bir kişilik bir grubun, 1 Nisan 1940 tarihinde Elazığ Halkevi’nde iki konser ve iki temsil vermesi de bulunmaktadır. Samsun Halkevi heyeti ayrıca Pertek Halkevi’nde de bir konser vermiştir.¹⁹

1942 yılı itibarıyla Samsun Halkevinin Temsil ve Güzel Sanatlar Şubeleri, gerçekleştirilecek spor karşılaşmalarına farklı bir katkı sağlamak adına, 19 Ağustos 1942 tarihinde bütün bir kıyı çocukları arasında bir kültür kaynaşmasını sağlamak amacıyla Sinop’ta yapılan etkinliklere katılmıştır. Bu geziye Güzel Sanatlar Şubesi 18, Temsil Şubesi 12 kişilik bir kadroyla katılmıştır. Sinop’ta verilen konser programında, I. kısım İstiklal Marşı, “uvertür”, “vals Starauss”, “sorenad”, “prelüd”; II. kısım Beethoven senfonisinin 1,2,3 ve final bölümleri; III. kısım “uvertür”, “menüet”, Rus melodileri, Marş (dağ başını duman almış) şeklinde oluşmuştur.²⁰

Muammer Karaca Opereti 28 Eylül – 8 Ekim 1945 tarihleri arasında Halkevi salonunda “Tatlı sert”, “Lüks hayat”, “Fuar Yıldızı”, “Yolculuk var” operetlerini oynamış, operetler, salonda oturulacak yer kalmayacak kadar yoğun şekilde halkın büyük ilgisini çekmiştir.²¹ Şube, 1945 yılı sonu itibarıyla mandolin orkestrasını da kurmuş, mandolin kursuna devam edenlerin muntazam çalıştığı CHP Genel Sekreterliğine de bildirilmiştir.²²

Yukarıda belirtilen yoğun çalışmalardan anlaşıldığı üzere, Samsun Halkevi güzel sanatlar açısından oldukça faydalı çalışmalarda bulunmuş,

18 BCA: 490.01./990.832.1.

19 BCA: 490.01/1025.945.3.

20 A.g.a.

21 Aynı yer.

22 BCA: 490.01/967.743.4.

müzik ve sahne çalışmalarına ilgi gösteren pek çok genç faaliyetlerde görev almıştır. Nitekim 11 Mart 1947 tarihli Samsun Valisi Orhan Güvenç imzasıyla konservatuvar mezunu bir eğitmenin müzik ve sahne çalışmaları için Samsun Halkevi'ne tayin edilmesi dahi, bizzat CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran'dan talep edilmiştir.²³

1935 yılında Temsil Şubesi, Lütfü Tekin başkanlığında faaliyette bulunmuş, yıl içinde 16 toplantı yapmış, bunlara şubenin 60 üyesi katkı sağlamıştır. Şubenin 10 bayan, 97 bay olmak üzere 107 üyesi vardır. Fiziksel imkânsızlıklara rağmen dört temsil vermeye muvaffak olan şube, ikişer defa Reşat Nuri'nin "İstiklal" piyesi ile "Himmetin Oğlu" müzikli piyesini icra etmiştir. Bu temsiller Kazım Paşa Sineması'nda iki bin kişiye verilmiştir.²⁴

Bu çalışmalara ilave olarak Halkevi Sineması 1947 yılı başı itibarıyla faaliyete geçmiş, CHP Genel Sekreterliği'nden burada gösterilmek üzere film gönderilmesi talep edilmiştir. Bunun üzerine Genel Sekreterliğin 12.12.1945 tarihli yazısı gereği Erzurum Halkevi Başkanlığı'ndan İngilizce kültür filmleri üç sandık içinde 24 Aralık 1945 tarihinde, Samsun Halkevine teslim edilmek üzere gönderilmiştir.²⁵

Fiziksel imkânsızlıklardan dolayı Spor Şubesi, 1935 yılında ayrı bir binada faaliyetlerini gerçekleştirmiş, şehirdeki altı futbol kulübü bu binaya geçerek halkevi himayesine alınmıştır. Komite başkanlığını Cudi Gürsoy'un yaptığı Spor Şubesi, 12 komite toplantısı icra etmiş, 41 üye toplantılarda hazır bulunmuştur. Şubenin üç bayan, 397 bay olmak üzere 400 üyesi mevcuttur. Parti tarafından 11 bin lira harcanarak yapılan stadyumda, güreşçiler antrenman yapacakları bir salona kavuşmuşlardır.²⁶

1942 senesinde Genel Sekreterlikçe sağlanan su topları, halkevine kayıtlı gençler tarafından çeşitli müsabakalarda kullanılmış, belirtilen hususi oyunların dışında 26.07.1942 tarihinde bir müsabaka da gerçekleştirilmiştir.²⁷

CHP Genel Sekreterliği'nin, Samsun Halkevi Spor Şubesi'nin faaliyetlerine katkıları devam etmiş, Spor Kolunun kapalı salonda çalışmalarına hız vermesi üzerine, spor ve güreşle ilgilenen gençler için 18.07.1945 tarihli yazıyla yedi çift boks eldiveni, yedi çift potin, yedi çift güreş potini, on iki çift lastik ayakkabı, on iki tane spor şortu, on iki tane spor atleti, iki tane sağlık topu; 24.09.1945 tarihli yazıyla yedi adet mayo, on adet eşofman gönderilmiştir.²⁸

Spor faaliyetlerine katılan gençler için CHP Genel Sekreterliği'nin 1 Nisan 1946 tarihli yazısıyla bir jimnastik kasası, bir jimnastik beygiri, bir

23 A.g.a.

24 BCA: 490.01/990.832.1.

25 BCA: 490.01/1210.15.1.

26 BCA: 490.01/990.832.1.

27 BCA: 490.01/1125.106.2.

28 A.g.a.

pençikbol, bir kum torbası, dört çift boks eldiveni, dört çift boks potini, iki su topu, bir hentbol topu da gönderilenler arasındadır.²⁹

Sosyal Yardım Şubesi 1934 yılında, ülkenin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla üstün zekalı çocukların tespit edilmesine yönelik bir heyet teşkil etmiştir. Bu heyetin çalışması sonucu, sınıfının birincisi olan Hüseyin Yılmaz isimli öksüz çocuk, Halkevinin manevi evladı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Şube, sınıflarını birincilikle bitirecek öğrencilere kıymetli hediyeler vermeyi planlamıştır.³⁰ 1935 yılında Sosyal Yardım Şubesi 19 toplantı yapmış, bunlara 65 üye iştirak etmiştir. Şubenin 121 bayan, 574 bay olmak üzere 695 üyesi vardır. Bir yıl içinde kadın-erkek 22 yoksula 174 lira 50 kuruşluk para, yiyecek ve giyecek yardımında bulunulmuştur. Yoksul öğrencilere kitaplar temin edilmiş, şubeye başvuran hastaların da tedavisi yaptırılmıştır.³¹ Şube, 1936 yılında fakir çocuklara yemek verme çalışmalarına devam etmiş, tespit ettiği ilkokullarda 30 fakir çocuğa devamlı olarak öğle yemeği vermiştir. Daha çok çocuğa bu imkânı sağlamak amacıyla şehrin duyarlı vatandaşlarına başvurularında bulunmuştur.³²

1935 yılında Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Avni Ayata'nın başkanlığında 12 toplantı icra etmiş, bunlara şubenin 55 üyesi iştirak etmiştir. Şubenin 12 bayan, 78 bay olmak üzere 90 üyesi mevcuttur. Şube; yabancı dil, yurt bilgisi, pratik hayat bilgisi kursları açmış, bu kurslardaki eğiticilik görevlerini, öğretmen Rifat, öğretmen Kamil Kefeli, öğretmen Avni Ayata ve avukat Kamil yapmışlardır. Almanca kursuna 30, Fransızca kursuna 26, yurt bilgisi kursuna 8, pratik hayat bilgisi kursuna 10 olmak üzere, toplam 74 kişi açılan kurslara katılmıştır. Ayrıca Samsun Cezaevi'nde bir "ulus dershanesi" açılması için hazırlıklar sürdürülmüş, 85 yurttaşa okuma yazma öğretilmiştir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, tütün yetiştiriciliğine yönelik olarak "erken haşlama yetiştirme kursu" açılması kapsamında faaliyetlerde de bulunmuştur.³³

Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin 1934 yılı itibarıyla altısı kadın, 42'si erkek olmak üzere 48 üyesi vardır. Yıl içinde 19 toplantı icra etmiş, eğitim ve spor hayatının birlikte yürütülmesi kapsamında teşvik edici yayınlar yapmıştır. Ayrıca hapishanede 114 kişiye okuma yazma öğretilmiştir.³⁴ 1935 yılında

29 Aynı yer.

30 Cumhuriyetimizin Yıldönümü Münasebetiyle Samsun Halkevi, s.22.

31 BCA: 490.01/990.832.1.

32 "Halkevi Sosyal Yardım Kolunun Bir Teşebbüsü", *Samsun Gazetesi*, 27 Mart 1936, Sayı 638, s.1.

33 BCA: 490.01/990.832.1. Benzer faaliyetler, diğer Halkevlerinde de gerçekleştirilmiştir. Örneğin Samsun'un Çarşamba ilçesi Halkevi'nde, Halkevi Başkanı Dr. Ferhan Kut'un gayretleriyle Ortaokul öğrencilerinin bilgilerini artırmak amacıyla Matematik ve Fransızca dersleri verilmiş, İngilizce dersi verilmesi için de planlama yapılmıştır. "İngilizce Dersi Başlıyor", *Alibaba Gazetesi*, 8 Aralık 1948, Sayı 32, s.2.

34 Cumhuriyetimizin Yıldönümü Münasebetiyle Samsun Halkevi, Şems Matbaası, s.44, 45. Bu arada Türkiye genelinde 1935 yılında, 6 ve daha yukarı yaştaki nüfus göz önünde bulundurulduğunda okuma yazma bilen erkek oranı %29,3 , kadın oranı ise %9,8'dir. Bu oranlar 1940 yılında sırasıyla %36,2 ve %12,9'dur. 1945 yılı için ise %43,7 ve %16,8'dir. İstatistik Göstergeler 1923-2012, *Türkiye İstatistik Kurumu*, Ankara 2013, s.22.

başkanı Avni Yılmaz'ın önderliğinde faaliyette bulunan Şube, yıl içinde 16 toplantı yapmış, toplantılarda 82 üye hazır bulunmuştur. Şubenin altı bayan, 70 bay olmak üzere 76 üyesi vardır. Kütüphanedeki kitap sayısı ise 1.275'tir. Kütüphane ve Yayın Şubesi, halkevi radyosu ile günlük ajansları ve diğer yayınları halka iletme vazifesini de yerine getirmiştir. Cumhurbaşkanının CHP Dördüncü Kurultayı'nda söyledikleri hususlarla, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in inkılap dersleri, radyo aracılığıyla halka ulaştırılmıştır. "Samsun" ve "Ahali" gazetelerinde çıkan, köylünün sosyal bilgisini artırmayı hedefleyen yazılara da katkı sağlanmıştır.³⁵

1935 yılında kütüphanedeki kitapların türlerine göre okunma miktarları şu şekilde olmuştur:

<u>Kitap Türü</u>	<u>Okunma Miktarı</u>
Gazete	1795
Diğer Kitaplar	190
Edebiyat	150
Ar	125
Tarih, Coğrafya	120
Felsefe	90
Sosyal İlimler	80
Dil	25
Müspet İlimler	15

Kütüphaneden mesleklere göre faydalanan personel miktarları ise şöyledir:

<u>Meslek Grubu</u>	<u>Faydalanan Personel Miktarı</u>
Serbest Meslek	960
İşyar	855
Öğretmen	230
İşçi	225
Öğrenci	160
Çiftçi	135
Subay	25

Bununla birlikte kütüphanedeki kitap sayılarında yıllara sari artış gözlenmiştir. 05 Ekim 1945 tarihi itibarıyla Samsun Halkevi Kütüphanesi'nde eski harflerle yazılmış 201, yabancı dillerde yazılmış 114 olmak üzere toplam 4.677 kitap mevcuttur. 17 Mayıs 1947 tarihi itibarıyla ise kütüphanede, kitap isimlerine göre alfabetik fihrist yapılmış 5.333 cilt kitap bulunmaktadır. Ancak kitap sayısındaki artışa bağlı olarak kütüphanede yer sıkıntısı sorunu ortaya çıkmıştır.³⁶

35 BCA: 490.01/990.832.1.

36 BCA: 490.01/1048.1027.3.

1935 yılında Köycülük Şubesi Rifat Beyin başkanlığında 22 toplantı yapmış, 105 üye toplantılarda hazır bulunmuştur. Şubenin bir bayan, 305 bay olmak üzere 306 üyesi vardır. Tütün çiftçisine erken fide yetiştirme usullerini göstermek üzere bir kurs açılmış, halkevi bahçesinde bir fenni fidelik yapılmıştır. Bu kursa 36 köyden 187 kişi katılmıştır. Aynı konuda hazırlanan broşür de köylüye dağıtılmıştır. Birçok köye 3000 akasya fidanı ve Amasya'dan getirtilen 1200 bağ çubuğu verilmiştir. Şube üyelerinin köy gezilerinde köylüye göz, yaprak ve kalem aşuları öğretilmiştir. Arıcılığın yayılması için köylüler eğitilmiş, modern kovan örnekleri gösterilmiştir. Tütüncülüğe çok zarar veren danaburnu böceğinin öldürülmesiyle ilgili zehir, köylüye parasız dağıtılmıştır.³⁷

Köycülük Şubesi, köylüyü bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla, "Herklerinizi güzden yapıp, zahraları güzden dikiniz, mart sonuna kadar fırsat buldukça herkleri aktarınız" konulu bilgilendirmesini fırsat buldukça yapmıştır.³⁸ Ayrıca bu şubenin faaliyetleri zaman zaman yerel basında da kendisine yer bulmuştur. 1934 yılı içinde Samsun Halkevi, yirmiye yakın köy halkını bir araya getiren bir etkinlik düzenlemiş, köylülere konferanslar vermiş, kendilerine cins horoz ve tavuklar dağıtılmıştır. Samsun Gazetesi bu etkinliği, "Halkevleri ülküsününün başında hiç şüphe yoktur ki, köycülük işleri ve faaliyeti gelir. Köylü ile karşılaşmanın, onlara birçok şeyler öğretmenin ve onların ihtiyaçlarına dertlerine ait birçok şeyler öğrenmenin söz götürmez faydaları vardır. Bu itibardır ki, evimiz öteden beri köylülerle yaptığı temasları daha ziyade kökleştirmek, daha ziyade teşkilatlandırmak için yeni bir programla köy gezintileri yapılmasını kararlaştırmış ve ilk gezintiyi geçtiğimiz Cuma günü Uzku köyü asartmalığında yapmıştır" şeklinde duyurmuştur.³⁹ Bir başka yerel gazetede de, köy ve köylü ihtiyacını yakından bilen bir kişi olarak Naşit Fırat'ın Halkevi Başkanlığına getirilmesinin isabetli bir karar olduğu belirtilmiştir. Halkevinin en önemli vazifesinin, büyük ölçüde köycülük ve sosyal yardım alanında yapılacak faaliyetlere bağlı olduğuna vurgu yapılmıştır.⁴⁰

Müze ve Sergi Şubesi 1935 yılında lise öğretmeni Lebip Konuksever başkanlığında faaliyette bulunmuş, 13 özel toplantı yapmış, bu toplantılara 45 üye iştirak etmiştir. 1935 yılı itibarıyla şubenin 50 bay, beş bayan olmak üzere 55 üyesi mevcuttur.⁴¹

Şube, halkevlerinin sekizinci yıldönümü günü nedeniyle, Şubat 1940'ta Samsun Halkevi'nde fotoğraf sergisi düzenlemiş, sergi 15 gün ziyaretçilere

37 BCA: 490.01/990.832.1. Bu arada tütün üretiminde 1940 senesi itibarıyla Samsun, ülke genelinde üçüncü sıradadır. En fazla tütün üretimi yapan iller İzmir (%22,35), Manisa (%14,66) ve Samsun (%11,44)'dur. Selim Sabit Aykut, *İktisadi ve İctimai Türkiye*, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Türkiye'de Ziraat Cilt II, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1943, s.82.

38 BCA: 490.01/990.832.1.

39 "Halkevi Haberleri", *Samsun Gazetesi*, 26 Temmuz 1934, s.2.

40 "Halkevi Başkanlığı", *Ahali Gazetesi*, Sayı: 819 (28 1'inci Kanun 1938), s.2.

41 BCA: 490.01/990.832.1.

açık kalmıştır. Bu süre içinde sergiyi 5312 kişi ziyaret etmiştir. Teşhir edilen fotoğraflar arasındaki müsabakada, birincilik Mehmet Başarır'ın "Anadolu'da bir köy sokağı", ikincilik Rıfat Akar'ın "Balıkçılar", üçüncülük Rıza Akpınarlı'nın "Çocuk portresi" fotoğraflarına verilmiş, 1940 yılı itibarıyla düzenlenen halkevleri birinci amatör resim ve fotoğraf sergisinde, Mehmet Başarır derece kazanmıştır.⁴²

Sergi faaliyetlerine hız veren Samsun Halkevi, 20.05.1940 tarihli yazısıyla CHP Genel Sekreterliği'ne, fotoğraf sergisinden sonra kitap ve neşriyat sergisini de açtığını, serginin açık bulunduğu 12 gün içinde 12.495 kişi tarafından ziyaret edildiğini bildirmiştir.⁴³

Bu faaliyetlere ilave olarak, Samsun Halkevi üyelerinden Behiç Atabek tarafından, halkevi salonunda 08 - 16 Mayıs 1943 tarihleri arasında karikatür sergisi açılmış⁴⁴, Tarih ve Müze Kolu Başkanı Kazım Dılcimen tarafından 1945 yılı başlarında "Kavya ve Bafra Beyliği" konulu konferans verilmiştir.⁴⁵

3. Samsun Halkevinde Verilen Konferanslar

Samsun Halkevi Dil Edebiyat Tarih Şubesi, halkın genel bilgisini yükseltmeye yarayacak konularda çeşitli konferanslar düzenlemiş, çalışmalarında inkılap ilkelerinin kökleşmesini, memleket sevgisinin ve vatandaşlık duygusunun yükselmesini amaç edinmiştir. Şubenin en önemli faaliyet alanlarından birini, konuşma ve konferans çalışmaları teşkil etmiştir. Konferanslar; "CHP tarafından profesörlere ve doçentlere verdirilen konferanslar", "Halkevi üyelerinin konularını kendileri seçerek üyelerine verdirildiği konferanslar" ve "Halkevleri çalışma planına göre 1939 senesinden sonra tüm halkevlerinde verilmesi istenen konferanslar" olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Her meslek ve sanattan insanların konferanslara katılması, bu insanlara konuşma fırsatı verilmesi, şubenin önemseydiği konular arasında olmuştur. Bir başka deyişle, Dil Edebiyat Tarih Şubesi'nin başarılı olduğu alanlardan birini konferans faaliyetleri oluşturmuş, herkesin kendinden bir şeyler bulacağı konferanslar sayesinde önemli günler hakkında da bilgiler edinilmiştir. İnkılap, istiklal, sanat ve cemiyet, halk ve halkçılık, altı ok ilkeleri, spor terbiyesi, köycülük, köy terbiyesi, su meselesi, kadın ve kültür, dil meselesi, halk edebiyatı, tütüncülük, zührevi hastalıklar, tifo, sıtma, çocuk bakımı, çocuk terbiyesi, belediye seçimi, zehirli gazlar, memleket müdafaası, iş kanunu gibi halkın tamamını ilgilendiren pek çok konuda konferanslar düzenlenmiştir. Dolayısıyla Samsun Halkevi'nin verdiği konferanslar ve konferansların niteliği açısından çok zengin bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Öyle

42 BCA: 490.01/976.785.3.

43 A.g.a.

44 Aynı yer.

45 BCA: 490.01/1012.905.2.

ki, verilen konferanslarla Samsun halkının aydınlanması, soran sorgulayan bir nesil yetiştirme gayesi hedeflenmiştir.⁴⁶ Samsun Halkevi Salonu'nda, çeşitli tarih ve konularda pek çok konferanslardan bazıları şunlardır:

Fen fakültesi doçentlerinden Sara Akdik, 29 Mayıs 1939 Pazartesi günü halkevi salonunda "Nebatlarda his ve hareket" konulu konferansını icra etmiştir. II. Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda, 17 Haziran 1940 Pazartesi günü Tümen kurmay subayları tarafından "muhtemel hava taarruzlarına karşı alınacak tedbirler" konulu konferans verilmiştir. Aynı gün akşam yine halkevi salonunda Rize Milletvekili Fuat Sirmen bir konferans vermiştir. Günün meseleleri hakkında Zonguldak Milletvekili Hazım Atıf Kuyucak 06 Ekim 1940 Pazar günü geniş bir kitleye hitap etmiştir. İstanbul Üniversitesi Türk Dili Tarihi Profesörü Ahmet Caferoğlu, 21 Şubat 1941 Cuma günü "Ali Şir Nevai'nin 500'üncü yılı" konulu konferansını vermiştir. Siyasal Bilgiler Okulu doçenti Arif Hikmet Pamukoğlu, 17 Mart 1941 Pazartesi günü "Devletin iktisadi sahadaki müdahalesi" konulu konferansını sunmuştur. Yüksek Ziraat Enstitüsü doçentlerinden Ali Nevzat Tüzdil, 24 Nisan 1941 Perşembe günü halkevinde "parazitlerin hayatiyet ve parazitlerin insan ve hayvanlara intikal şekilleri" konulu konferansını vermiştir. Ankara Merkez Ziraat Enstitüsü haşarat mütehassısı Dr. Bekir Alkan 06 Mayıs 1941 Salı günü "tütünlere arız olan haşarelerin yaşayış ve mücadeleleri" konulu konferansını icra etmiştir. İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Mazhar Osman Uzman 8 Haziran 1941 tarihinde Halkevinde "Nüfus ve Tevellüdatın artırılması ve işret ve uyuşturucu maddelerle mücadele" konulu iki konferans vermiştir. İzmir Milletvekili Mahmut Esat Bozkurt Samsun'a gelerek 7 Temmuz 1941 Pazartesi günü halkevi salonunda "Türkiye'nin bugünkü politikası" konulu konferansını sunmuştur.⁴⁷

4. 19 Mayıs Dergisi

Tüm halkevleri, faaliyetlerini, resmi yayın organı olan dergilerinde yayınlamıştır. Örneğin Yozgat Halkevi Bozok Dergisi'nde, Manisa Halkevi Gediz Dergisi'nde, Adana Halkevi Görüşler Dergisi'nde etkinliklerini halka duyurmuştur. Ancak bu dergilerin içinde, 1933-1951 yılları arasında 217 sayı çıkarılan Ülkü Dergisi'nin ayrı bir yeri vardır. Ankara'da Halkevleri Genel Merkezi'nce çıkarılan Ülkü, Halkevleri merkez yayın organı olarak faaliyette bulunmuş, merkezi bir konumda olmasından dolayı, adeta bütün Halkevleri'nin dergisi olmuştur. Başka bir deyişle Ülkü, devrimin merkezinde çıkarılan bir dergi olması nedeniyle, bu devrimlerin merkezden taşraya taşınması rolünü de üstlenmiştir.⁴⁸ Öyle ki, diğer halkevleri tarafından çıkarılan dergiler için yol gösterici olan Ülkü, zaman zaman onları eleştirmiş, genel merkezin belirlediği

46 Aktaş, *a.g.t.*, ss 32-36.

47 BCA: 490.01/1012.905.2.

48 Mustafa Oral, *CHP'nin Ülküsü - CHP'nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2006, s.7, 8.

çizgide yayın yapmaları konusunda onları uyarılmış; bazen de yayınlarından dolayı onları kutlamış ve teşvik etmiştir. Kısaca Ülkü, diğer dergiler üzerinde şemsiye görevi üstlenmiştir.⁴⁹ Ülkü Dergisiyle birlikte, İstanbul'un merkez Halkevi sayılan Eminönü Halkevi tarafından çıkarılan Yeni Türk Dergisi'nde de, Halkevleri tarafından yapılan yayınların daha düzenli ve bilimsel yöntemlere uygun çıkarılması için pek çok uyarılar yapılmıştır.⁵⁰

19 Mayıs Dergisi ise, Samsun Halkevi'nin çıkardığı kültürel bir dergidir. Diğer Halkevlerinin çıkardığı dergiler gibi, Samsun Halkevi'nin çıkardığı 19 Mayıs Dergisi de Türk süreli yayın hayatına bir zenginlik getirmiştir. Dergi, Samsun Halkevi'nin faaliyetlerini anlayabilmek için başvurulacak temel kaynaktır. Gerek Samsun Halkevi'nin dokuz ayrı şubesinin gerçekleştirdiği faaliyetler, gerek tarih, dil, edebiyat alanındaki konular, gerekse ekonomik ve sosyal içerikli, sağlık ve nüfus işlerini içeren yazılarla, sportif etkinlikler dergide makale tarzında işlenmiştir. Böylece çıkarılan 19 Mayıs Dergisi yoluyla da Kemalist Devrimin daha geniş bir kitleye yayılması hedeflenmiştir.

19 Mayıs Samsun Halkevi Dergisi, başlangıçta her ayın 19'unda yayınlanmaya başlanmış, daha sonra yayın sıklığında değişiklikler yaşanmıştır. Derginin imtiyaz sahipliğini Osman Cudi Gürsoy, Genel Yayın Müdürlüğünü Kazım Dılcimen yapmıştır. 19 Mayıs Dergisi, 1'inci sayısında yayın hayatına atılmasını şu şekilde duyurmuştur: "...Adı 19 Mayıs. Çıktığı tarih de 29 İlk teşrin 1935 Cumhuriyetimizin On ikinci yıldönümü. Böyle kutlu ve mutlu iki tarih taşıyan dergimizle bu ünlü tarihlerden gürlük alarak üreğen alanlarda ilerleyeceğiz. Aydınların elinde Samsun ilinin bir kültür ve folklor aracı olarak; çevremizin, bölgemizin sosyal, tarihsel, yersel incelemelerinin yarıcı olarak yürüyeceğimize inanımız vardır. Dergimize isim verirken günlerce düşünmedik, birçok kelimelerin uyumu ve anlamı arasında sıkışıp kalmadık. Ulusal Savaşımızda Samsun'un elde ettiği yüksek orunu düşündük. 19 Mayıs'ı bulduk. 19 Mayıs 1919 Samsun'un Ulusal Savaşta kazandığı orunun canlı bir imgesidir"⁵¹

19 Mayıs Dergisi, ilk çıkarıldığı tarih ile Nisan 1950 arasında 114 sayı yayınlanmıştır. Sabit bir yayınlanma sıklığı olmayan dergi, ilk yayınlandığında aylık olarak çıkarılmış, 1939 Kasımına kadar aylık olarak yayınlanmış; Ocak 1936, Aralık 1937, Temmuz 1938, Ocak, Haziran ve Ekim 1939 tarihlerinde yayınlanmamıştır. Kasım 1939'dan sonra yayınına dört ay ara vermiş, Nisan 1940'da tekrar aylık olarak yayınlanmış, Şubat 1941'de yine yayınlanmamıştır. 1941 Mart-Nisan aylarında bir sayı, Haziran-Temmuz aylarında bir sayı olmak üzere iki ayda bir yayınlanmaya başlanmış; 1941 Temmuz ayından 1942 Şubat ayına kadar yayınlanmamıştır. 1942 Şubatından 1945 Kasımına kadar 2, 3 veya

49 Nurettin Güz, *Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932-1950)*, Bilge Yapım İletişim Dizisi No:1, Ankara 1995, s.18.

50 Mahmut H. Şakiroğlu, *Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlarla Kısa Bir Bakış II - Tarih Dergileri ve Belleten*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984, s.1212.

51 Baki Sarısakal, *Samsun Basın Tarihi*, Barış Gazetesi Yayınları 9, Samsun 2003, s.79.

4 ayda bir yayınlanmıştır. Kasım 1945-Mart 1947 tarihleri arasında 2 aylık, 1947 Mart-Ekim arasında aylık, kapandığı tarih olan Nisan 1950'ye kadar aylık olarak çıkarılmıştır. Samsun'da basılan ve sayfa sayısında sık sık değişiklikler olan derginin fiyatları, yayın hayatı boyunca yükselmiştir. İlk 43 sayıda fiyat hakkında bilgi verilmezken, 63'üncü sayıya kadar 10 kuruştan, 64'üncü sayı 20, 65 ve 66'ncı sayılar 25, 67-78'inci sayılar 30, 79-86'ncı sayılar yine 25, 87-114'üncü sayılar 30 kuruştan satılmıştır. Yıllık abone fiyatı ise 3 lira olmuştur.⁵²

Samsun yerel gazetelerinden biri olan "Samsun" Gazetesi, derginin yayın hayatına girmesinden duyduğu memnuniyeti, "Samsun Halkevi yanından Cumhuriyet Bayramı'nda birinci sayısı çıkarılan 19 Mayıs dergisinin ikinci sayısı daha nefis ve daha çok yazılı olarak çıkmıştır. İçinde her tek için yaranacak türlü yazılar bulunan bu derginin alınmasını ve okunmasını bütün okurlarımıza tavsiye ederiz" şeklinde ifade etmiştir.⁵³

Ülkü'nün yönlendirici yanı bir tarafta tutulursa, dergide tarih, dil ve edebiyat konularındaki yazılar genel olarak, Samsun ve çevresine ait tarihi araştırmaları, Samsun'da yetişmiş halk şairlerini, yadırlarla ilgili bilgileri, şiirleri, hikâyeleri, inkılabın halka götürülmesini ve özümsemesini sağlayacak yazıları konu almıştır.

Sosyal yazılar kapsamında; yurt sevgisi ve köycülükle ilgili konular, tütün yetiştirilmesinde dikkat edilecek hususları içeren yazılar, köy gezilerinden elde edilen çıkarımlar, çıkarılan bazı kanunların anlaşılmasını amaçlayan açıklayıcı bilgiler, Samsun ilinin beşerî durumu ile ilgili açıklamalar işlenmiştir.

Ekonomik ve finansal konu başlıkları ise, genel olarak ekonomide devletçiliği ele alan yazıları, Samsun ve çevresinin ekonomik ve finansal durumunu anlatan makaleleri içermektedir.

Dergide sağlık ve nüfus işlerine yönelik makaleler de yer almış, Samsun'da gerek artan doktor sayısı, gerekse azalan hastalıklara ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuş, bulaşıcı hastalıklardan korunma yöntemleri açıklanmıştır.

Spor ile makaleler ise beden terbiyesini, özellikle güreş olmak üzere gençlerin ilgi duydukları sportif faaliyetleri, "sağlam kafanın sağlam vücutta bulunur" deyişini doğrular nitelikteki yazıları ihtiva etmiştir.

Yukarıda belirtilen konu başlıklarına yazı veya şiirleriyle katkı sağlayan, Samsun halkını bilgilendirme amacıyla çalışmalar yapanların bir kısmı şu isimlerden oluşmuştur: Ali Ertan, Ayşe Arkan, Bahri Ulaş, Bedrettin Danuşman, Cahit Öztelli, Cemal Bilir, Cemal Saner, Cevat Kıpçak, Emin Hekimgil, Faruk Kuşay, Ferhat Sarı, Fevkiye Bilgiç, Fikret Denizaslan, Fuat Pınardağ, Galip Naşit Arı, Hasan Ali Özgür, Hikmet Kızıltan, İbrahim Cebecioğlu, İlhan Bilir,

52 Güz, a.g.e., ss.74-77.

53 "19 Mayıs Dergisi", Samsun Gazetesi, 13 Birinci Kanun 1935, s.2.

İlhan Ünal, İrfan Yankutan, Kazım Dilcimen, Macit Karakurum, Mustafa Erkan, Mustafa Himmetgil, Mustafa Öznohut, Mustafa Ülken, Nazım Dağistanlı, Necdet Diniz, Necdet Rüştü Efe, Necmettin Alkış, Necmi Eğrikavak, Necmi Memişyazıcı, Nihat Yürektürk, Orhan Çaplı, Osman Remzioğlu, Ömer Orhun, Rasim Ozantürk, Rıfat Ak, Rıfat Güngör, Sabahat Acuner, Sait Coşkun, Salih Akay, Samih Yertut, Sebahattin Ataker, Süheyl Esen, Süleyman Türk, Şefik Alışık, Tayyar Kerman, V. Ürfi Bengü, Vefki Ertür, Yakup Kalgay, Yekta Ataman, Zeki Ozantürk.⁵⁴

5. 19 Mayıs Dergisinde Yer Alan Konular

19 Mayıs Dergisi, yukarıda belirtildiği üzere yayımlandığı süre boyunca pek çok konuya temas etmiştir. Bu konuları aşağıdaki gibi tasniflemek mümkündür.

5.1. Kemalizm ile İlgili Konular

“1923-1938” isimli yazısında Galip Naşit Arı, yeni Türkiye’nin kuruluş tarihi olan 29 Ekim 1923 tarihinin sadece siyasi bir değişikliğin değil, her sahadaki inkılapların ve millî başarıların da başlangıcı olduğunu belirtmiştir. Tarihte 15 yıl gibi bir sürenin “dün” gibi kısa bir süre olduğunu, ancak dünden bugüne kadar olan zaman içinde asırların aşamayacağı mesafeler alındığını bildirmiştir. Kendilerine ve o zamanın Türk gençliğine “Atatürk çocukları” dendiğini; vatanımızı, istiklalimizi, cumhuriyetimizi Atatürk’e borçlu olduğumuzu, Atatürk’ün “Türklüğün ebedi güneşi” olduğunu belirtmiştir. Tarih boyunca her Türk’ün “Ne Mutlu Türk’üm Diyene” diyerek övüneceğini, kendilerinin de Atatürk çağının gençleri olmaktan mutluluk duyduklarını ifade etmiştir.⁵⁵

Faruk Kuşay “15 Yıl” isimli yazısında, on beş yılın millet hayatı için pek kısa olduğunu; tarihin, bazı milletlerin yaşadığı on beş yıl için birkaç sahife hatta birkaç satırlık yeri yeterli gördüğünü belirtmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin on beş yılda çok büyük ilerlemeler kaydettiğini, buna rağmen kendilerini ülkelerine erişmiş saymadıklarını, ancak ülkeleri doğrultusunda elde edilen başarıların, inançlarını kuvvetlendirdiğini ifade etmiştir. Cumhuriyetin en büyük inkılabını; 18 milyon vatandaşını, kıyafetiyle,

54 BCA: 490.01/1378.575.1. Bu yazarlar arasında bulunan Cahit Öztelli (D. 1910, Erzincan - Ö. 24 Şubat 1978, Ankara), edebiyat ve folklor araştırmacısıdır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Bölümü’nü bitirdikten sonra Denizli, Samsun, Mersin, Konya ve Ankara’da edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Kurucusu olduğu Millî Folklor Enstitüsünde müdürlük görevini müteakip, 1971 yılında emekli olduktan sonra Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde halk edebiyatı okutmuştur. Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru alanında otuz yıl çalışmalarda bulunmuş, bu alanda yirmi civarında kitap yayımlamıştır. Öztelli’nin eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Uyum Ajans Yayınları, Ankara, 2001, s.752, 753.

55 Galip Naşit Arı, “1923-1938”, *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s.4.

duygularıyla, ruhu ile yeniden yaratmakla yaptığını belirtmiştir. On beş yıldan beri yapılan inkılapların, “ulusal yurt”, “ulusal pazar”, “ulusal siyaset”, “ulusal ordu”, “ulusal kültür”, “ulusal hazine” ve “ulusal üretim” ile neticelendiğini, bu ilerleyişi Atatürk’ün ve ona ayak uydurmasını bilen Türk milletinin yaptığını anlatmıştır. Cumhuriyetin, Türkiye’de aynı duyguyu, aynı heyecanı taşıyan ve aynı ülkeye koşan sarsılmaz ve yıkılmaz bir halk yarattığını; Cumhuriyeti kuran Büyük Şef’in onu gençliğe emanet ettiğini, kendilerinin de bu emaneti bütün varlıklarıyla muhafaza edeceklerine dair ant içtiklerini belirtmiştir.⁵⁶

Ali Ertan “Kemalizm” isimli yazısında, gerçekleştirdikleri inkılabı Kemalizm olarak isimlendirdiklerini, bu adın sadece Türkiye’ye mahsus olduğunu; Kemalizm’in, Ortaçağların karanlık ufuklarını aydınlatarak, şarkın küf kokan mefhumculuk zihniyetini yıktığını belirtmiştir. Kemalizm’in halkın servet, refah ve saadetini isteyen olgun ve planlı bir sistem olduğunu vurgulamış; onu korumayı, kökleştirmeyi ve yerleştirmeyi en büyük vazifeleri olarak gördüklerini ifade etmiştir.⁵⁷

Rasim Ozantürk “Cumhuriyetimizin Büyük Kıymeti” isimli yazısında, 1918 yılının, Türk’ü cehennem ateşi ile yakacak bir saldırısı, papaz ve softa ruhunun yarattığı bin bir çeşit metaneti hatırlattığını belirtmiştir. 1923 yılını sırasıyla birer birer sayarak 1938’e gelindiğinde ise cehennemın söndürülmüş olduğunu, kötülüklerin kovulduğu bir vatan üstünde yeni eserler ve medeniyetler arasında 18 milyonluk bir kahraman kitlesi ve mutlu bir ulus yaratıldığını aktarmıştır. Bu görkemli sahnenin, Türk ulusunun başlı başına bir varlık olan Ata’sına, Büyük Ata’nın da tarihi şerefle dolu Türk ulusunun imanına dayanmış olmasıyla oluştuğunu ifade etmiştir. Türk inkılabının istinat noktasının Atatürk, Atatürk’ün yüksek dehasının istinat kitlesinin Büyük Türk Ulusu olduğunun altını çizmiştir. Kaynaşan bu iki müstesna kudretin ilk hamlede Türk istiklalini kurtardığını; ikinci hamlede, hükümet ve halk ruhlarını birbirine bağlayan ve ısındıran Cumhuriyet rejiminin kurulduğunu belirtmiştir. Atatürk’ün kendilerine aşıladığı başta Cumhuriyet olmak üzere Altıok’un imanının, nesilden nesile geçerek Türk ulusunu sonsuza kadar taze ve kudretli bir insaniyet hamisi olarak yaşatacağını ifade etmiştir.⁵⁸

Sait Coşkun “Cumhuriyet Rejimi Türk Yurdunun Ezeli Koruyucusudur” isimli yazısında, cumhuriyetin kurulduğu gün halkın yeni bir badireden kurtulmuş bitkin bir vaziyette olduğunu; doğru dürüst bir demiryolunun, ihtiyaçların karşılanacağı bir fabrikanın olmadığını, kağının hâkim olduğu bir devrin sıkıntıları içinde yaşandığını, açlık ve sefaletle pençeleşmek zorunda kaldıklarını, dolayısıyla yurdun her köşesinde bir bitkinlik halinin hüküm sürdüğünü belirtmiştir. Atatürk’ün açtığı savaşla ülkeyi düşman istilasından

56 Faruk Kuşay, “15 Yıl”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:34 (Ekim 1938), s.5.6.

57 Ali Ertan, “Kemalizm”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:34 (Ekim 1938), s.13.

58 Rasim Ozantürk, “Cumhuriyetimizin Büyük Kıymeti”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:34 (Ekim 1938), s.19, 20.

kurtardığını ve kazandığı zaferle kendilerine tam bir istiklal bağışladığını ifade etmiştir. Cumhuriyet rejimi sayesinde memleketin baştan başa demiryollarıyla örüldüğünü, yurdun en uzak köşesine kadar medeniyeti ulaştırmak yolunda sarf edilen mesainin her gün yeni örnekleriyle tecelli ettiğini, yurdun her köşesinde muazzam fabrikaların yapıldığını aktarmıştır. On beş yıl gibi kısa bir zamanda bu harikalara şahit olunmasının göğüslerini kabarttığını, bu varlığı kendilerine bağışlayanın Atatürk rejimi olduğunu, kendilerine bugünlere kavuşturan kudrete minnet ve şükran duyduklarını ifade etmiştir.⁵⁹

“29 Teşrin ve İki Hatıra” isimli makalesinde V.Ürfi Bengü, Büyük Şef’in Türk ulusuna armağan ettiği devrimin Türkiye’ye yeni bir hayat verdiğini, bu inkılapta hırsın ve ihtirasın en küçük bir lekesinin bile olmadığını; bu inkılabın namuslu insanların, şerefli şeflerin, büyük bir milletin pranga duvarlarından istiklal ufuklarına doğru geçişini simgelediğini belirtmiştir. Dün, nefret edilen gençliğin düşürülmesine çalışılırken, bugün ise gençliği seven ellerin gençliği yükseltmek için bir kültür ocağı, bir kültür kaynağı yarattığını; dün ezilirken bugün sayıldıklarını ifade etmiştir.⁶⁰

5.2. Millî Mücadele ile İlgili Konular

Samsun, Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda son derece önemli bir konuma sahiptir. Mustafa Kemal Paşa, büyük işler görmek üzere geldiği Anadolu’ya bu kapıdan giriş yapmış, kendisini bekleyen zafere bu noktadan başlayarak adım ilerlemiştir. Küçük Asya’yı fetheden daha önceki fatihlerden farklı olarak, muzaffer ordularla değil, yenilmiş bir ordunun başına geçerek bu mücadeleye girişmiş, hiçbir kuvvetin engel olamadığı bu zaferi milletine hediye etmiştir. 1919-1922 yılları arasında, bir imparatorluğun enkazı üzerine yeni bir milli devletin kuruluşunu sağlayan çetin mücadele, 19 Mayıs 1919 günü Samsun’dan başlamış, bu başlangıç Türk Milleti’nin kaderinde dönüm noktası olmuştur.⁶¹

Samsun’un milli mücadele içindeki yeri, 19 Mayıs Dergisi’nin çeşitli sayılarında hak ettiği yeri bulmuştur. Bunlardan bazılarını aşağıda değinilmiştir.

“19 Mayıslar ve Samsun” isimli yazısında Emin Hekimgil, kutlamakta oldukları bu milli günün Samsun için ayrı bir öneminin olduğunu; tarihte zafer kazanılan muharebe meydanlarının, barış yapılan şehirlerin, anıt dikilen yerlerin adlarının unutulmadığı gibi, Türk Kurtuluş Savaşı’nda da Mustafa Kemal’in bu şehre ayak basmasının kendisine bir şöhret kazandırdığını belirtmiştir. 19 Mayıs’ı, “büyük bir teşebbüsün başlangıcı”, “haksızlığa karşı haklı bir isyan” ve “parlayan bir kıvılcım” olarak tanımlamıştır. Zamanın hükümetinin yapılan haksızlıklara göz yumduğunu, itaat ettiğini, ne yaptığını bilmediğini; o zamana

59 Sait Coşkun, “Cumhuriyet Rejimi Türk Yurdunun Ezeli Koruyucusudur”, *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s.23, 24.

60 V.Ürfi Bengü, “29 Teşrin ve İki Hatıra”, *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), ss.25-28.

61 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, 1. Cilt, 11. Baskı, İstanbul 2004, s.243.

kadar topraklarımızda yaşayan, zenginleşip şımaran, Türkiye'yi arkadan vurmak için fırsat bekleyen azınlıkların, yaptıkları hazırlıkları açığa vurmaya başladıklarını belirtmiştir. Hıristiyan unsurlara imtiyaz verildiğini görerek Karadeniz kıyılarına ve İç Anadolu'nun zengin ve işlek yerlerine yerleşen Rumların, Pontusçuluk davasında olduklarını, komiteler kurduklarını, Türk köy ve kasabalarını bastıklarını, önlere geleni öldürerek yurt içinde emniyeti felce uğrattıklarını anlatmıştır. Büyük devletlerin aleti olan Pontusçuların hakikati göremediklerini, olaylar yaşanırken bu bölgede kendilerine karşı duracak hazır ve silahlı kara ordusunun olmadığını, Karadeniz'in mavi sularında silah kaçakçılığı yapanları yakalayacak deniz kuvvetlerinin bulunmadığını belirtmiş; buna karşılık yurdun fedakâr cesur evlatlarının köy köy ve şehir şehir çetelere karşı çarpıştığını ve onlara engel olmak istediklerini anlatmıştır. Böyle bir durumda Atatürk'ün Samsun'a çıktığını belirten Emin Hekimgil, 19 Mayıs gününü Kurtuluş gününün başlangıcı olarak selamladıklarını ve bayram yaptıklarını belirtmiş, 19 Mayıs gençlik bayramını ise, gelecekte vatan vazifesini üzerine alacaklar için ilham kaynağı olacak büyük gün olarak tanımlamıştır. 19 Mayıs'ın milli birlik ve çalışma günü olduğunu anlatmış, bugünün, Türk Ulusu'nun ortadan kalktığının sanıldığı bir anda, dünyaya kendisini ilan ettirdiği bir gün olduğunu belirterek yazısını tamamlamıştır.⁶²

Millî Mücadelede Havza Belediye Başkanı olan İbrahim Cebecioğlu'nun⁶³ kaleme aldığı "Atatürk Havza'da neler yaptı?" konulu yazıda, milli mücadelenin başlangıcındaki gelişmeler ve Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'daki faaliyetleri anlatılmıştır. Cebecioğlu, İzmir'in işgali ile içlerindeki düşmanın kötü niyetinin açığa çıktığını, bunların dağa çıktıklarını, Pontus çetelerinin köyleri basıp yağma ettiklerini ve önüne geleni öldürdüklerini ifade ederek yazısına başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 25 Mayıs 1919'da öğleden sonra yirmiye yakın mahiyetiyle Havza'ya geldiğini, memleketin ileri gelen eşrafından bir heyetle aynı gün kendisini ziyaret ettiklerini ve bu ziyaretten kendisinin memnun kaldığını belirtmiş, ziyarette Paşa'nın, heyeti bir masanın etrafında topladığını, harita üzerinde vatanın yabancı işgali altında olan yerlerini gösterdiğini, "Bizi öldürmek değil, süründürmek istiyorlar. Şimdi uçurumun kenarındayız. Hiçbir zaman ümitsiz olmayacağız, çalışacağız ve memleketi kurtaracağız" dediğini belirtmiştir. Cebecioğlu, 26 Mayıs 1919'da tekrar ziyarete gitmiş, Mustafa Kemal Paşa kendisine Havza'da ne gibi cemiyetler olduğunu sormuş; kendisinin, İttihat ve Terakki Partisi'nin feshedilmiş olduğunu, sadece gizli gizli Reddi İlhak

62 Emin Hekimgil, "19 Mayıslar ve Samsun", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, s.1.

63 İbrahim Cebecioğlu aynı zamanda 1939 yılında Havza Halkevi Başkanlığını da yürütmüştür. Bkz. BCA:490.01/946.670.1. Bu arada Havza Halkevi, Kasım 1947'de 25 Mayıs Dergisi'ni çıkarmış, ilk sayıda Havza'nın Mustafa Kemal'e bağlılığını açan ve kendisine ümit veren ilk küçük kasaba olduğuna vurgu yapılmıştır. Kendisini, bir "Kültür Dergisi" olarak tanımlayan 25 Mayıs Dergisi, çalışmalarını aksatmadan yürüteceklerini, memleket ve millet ülküsüyle hizmet edeceklerini belirtmiş; bunu, "Gençliğin ve halkın kültürel seviyesinin yükselmesi amacıyla güden her türlü yayıma sayfalarımız daima açık olacaktır" şeklinde ifade etmiştir. "25 Mayıs Niçin Çıkıyor", *25 Mayıs Dergisi*, Kasım 1947, Cilt 1, Sayı 1, s.1.

Cemiyeti'nin faaliyette bulunduğunu belirtmiş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, "buna bir de 'Müdafaa-i Hukuk'u ilave edelim" dediğini aktarmıştır. Rum Pontus eşkıyalarının faaliyetleri ve yaptıkları mezalim hakkında da bilgi isteyen Mustafa Kemal Paşa, Havza'da bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti için Mustafa Kemal Paşa'nın mahiyetinin de ayrı ayrı faaliyete geçtiğini, fakat başlangıçta bu cemiyetin teşkilinde başarılı olunamadığını anlatmıştır. Belediye Başkanı olmasından ötürü bir gün kendisini Mustafa Kemal Paşa çağırması, yapılacak işleri not ettirmiş, öncelikle Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin derhal kurulacağını, ilk Cuma günü yukarı büyük camide mevlüt okutulacağını, kendisinin de gelip dinleyeceğini, bütün köy halkının çağrılarak, yaşanan durumun onlara da anlatılmasını emretmiştir. Bunun üzerine kendisinin belediye başkanı olarak Havza ileri gelenlerini evine davet ettiğini, memleketin geçirmekte olduğu felaket günlerini ve Paşa'nın arzularını anlattığını, köylere varıncaya kadar bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşkil edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Buna göre, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne Belediye reisi İbrahim Cebecioğlu, Mahmut Ağazade Bayram, Kadızade Hakkı Efendi, Zübeyiroğlu Fuad Bey, Sabık Mustantik Rifat Bey, Saatzade İbrahim Efendi'den oluşan heyet seçilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'ya takdim edilmiştir. Paşa, listeden memnun olmuş, Havza'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunun; Samsun, Bafra, Çarşamba, Sinop, Giresun, Ordu vilayetleriyle, Çorum, Tokat, Sivas, Köprü, Lâdik belediye başkanlarına telgrafla bildirilmesini, bunların da acele kendi cemiyetlerini kurmalarını ve sorumlu isimleri bildirmelerini istemiştir. Sonra Amasya belediyesine de telgraf çekilmesini ve teşkilatını kurmasını emretmiştir. Belediye Başkanı İbrahim Bey, emniyet için bekçilerin köyde kalmalarını, bunların dışındakilerin Cuma günü kasabaya gelmelerine dair köy muhtarlarını bilgilendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa da mahiyeti ile Cuma günü Büyük Cami'ye gelmiş, Cuma namazından sonra mevlüt okunmuş ve vatan için kanını akıtan şehitlerin ruhlarına dua okunup, Allahtan yardım istenmiştir. Ardından muhtelif camilerden çıkan halk miting yerine gelmiş, ancak mitingte hitap edecek konuşmacının Pontus tehlikesinden çekinerek ortadan kaybolmasıyla, bu konuşmayı Zübeyiroğlu Fuad Bey'le, Belediye Başkanı İbrahim Bey yapmış, kısa ve anlamlı bir konuşmayla halkın silahlandırılması ve sükuneti muhafaza ederek dağılması istenmiştir. İbrahim Bey mitingin ardından Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gittiğinde, Paşa'nın mitingten hiç memnun kalmadığını, camide halka gereken şeylerin anlatılmadığını, mitingte İbrahim Bey'in üstü kapalı şeyler söylediğini, halbuki memleketin çok acı ve ağır günler geçirdiğini, her şeyin açık olarak söylenmesi gerektiğini, halkı acele bir şekilde bilgilendirerek, eli silah tutan vatandaşların silahlanmaya teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu mitingin tekrarlanmasını istemiştir. Bunun üzerine muhteşem bir miting için hazırlık yapılmış, 13 Haziran 1919 Cuma günü için bütün şehirli ve köylü davet edilmiştir. Cuma namazında sonra büyük bir grup Büyük Cami'den, ikinci grup Medrese Cami'den, üçüncü grup İmadiye Cami'nden ilerlemiş, bunlara İzmir'in işgalinin üzüntüsünü simgeleyen siyah tüller içindeki öğrenciler de

katılmıştır. Bu büyük kalabalık belediye önünde toplanmış, ruhları titreten ilahi tekbirler gökleri çınlatmış; zamanın takip tabur komutanlığına vekalet eden Saim Bey, Rumların alelade eşkıya olmadıklarını, amaçlarının Pontus devleti kurmak olduğunu, bu yüzden her Türk'ün silahlanması ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden talimat alınması gerektiğini ifade eden konuşmasını yapmıştır. Ulemadan Hacı Bayramzade Sıdkı Bey, her müslümanın silah edinmesini, edinemeyenlerin baltalarını bilevleyerek hazır hale gelmelerini söylemiştir. Öğrencilerden Mehmet Girayzade Kazım ve Fettullah Efendi oğlu Yusuf Salim'in nutukları, "Türk ölmemiş ve ölmeyecektir" ifadesiyle son bulmuştur. Mustafa Kemal Paşa da aynı gün Amasya'ya hareket etmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ise aldığı direktiflere göre çalışmasına başlamış, mütareke hükümlerine göre teslim edilecek silahlara el konmuş, Pontus eşkiyası takibe başlanmıştır. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa 24 Eylül 1924 (1340) tarihinde Havza'ya geldiğinde, kendilerine hitap etmiş; ilk cüreti, ilk cesareti ve ilk teşkilatı yapanların kendileri olduğunu, dolayısıyla İnkılap ve Cumhuriyet tarihinde kahraman Havza'luların büyük bir yeri olduğunu belirtmiştir.⁶⁴

Öğretmen Orhan Çaplı "Hava Şehitlerimiz" isimli yazısında, Millî Şefin de dediği gibi, milletlerin ancak kahramanlıkları ile temayüz ettiklerini, havacılarımızın da kahramanlık mesleği ile teçhiz edildiğini, göklerin sonsuzluğu gibi, onların da kahramanlıklarının sonu ve hududunun olmadığını belirtmiştir. "Ey kemikleri aziz vatan topraklarına dağılmış olan adsız şehitler, mezarlarınızda sakın uyuyun. Ebediyete kadar bizim olacak olan bu gök ve bu mukaddes topraklardan mezarlarınıza hiçbir yabancı ses gelemeyecek, sizler daima Türk'ün mert, ebedi ve şerefli sesini işiteceksiniz. Sizlerin kanları ve vücutlarınızın parçaları ile yoğrulan bu mukaddes vatan topraklarını korumaya manevi huzurlarınızda ant içerek söz veriyoruz" diyerek yazısını tamamlamıştır.⁶⁵

5.3. Samsun Halkevi'nin Faaliyetleri ile İlgili Konular

"Halkevi çalışmaları ve haberleri" adlı makalede ise, 12 Şubat 1944 Cumartesi gecesi halkevi gençlerinin hazırladığı edebiyat gecesinde, "dil-edebiyat kolu" başkanı ve lise tarih öğretmeni Emin Hekimgil'in gecenin amacını açıkladığı, şiirlerin okunduğu ve halkevinin yürüttüğü etkinlikler anlatılmıştır. Halkevlerinin açılışının 12'nci yıldönümünde, 20 Şubat 1944 Pazar günü Köycüler Başkanı Tefik İleri, günün önemini belirten konuşmasını yapmış, şiirler okunmuş; Dil-Edebiyat Kolu üyesi Orhan Çaplı'nın milli kıyafetlerle ilkokul öğrencilerine söylettirdiği halk türküleri zevkle dinlenmiştir. Millî kıyafetlerle Karadeniz ve Ordu oyunları seyredilmiştir. 25 Mart 1944 Cumartesi gecesi, sazlı ve türkülü halk şairleri gecesinde Emin Hekimgil, halk edebiyatının

64 İbrahim Cebecioglu, "Atatürk Havza' da Neler Yaptı", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, ss.2-7.

65 Orhan Çaplı, "Hava Şehitlerimiz", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s.35.

önemini ve milli hayatımızdaki yankılarını belirten konuşmasını yapmış, Mustafa Öznohut şarkılarını seslendirmiştir. 1 Nisan 1944 Cumartesi günü II. İnönü Zaferinin 23'üncü yıldönümü kutlanmış, İstiklal Marşının ardından Emin Hekimgil, Londra Konferansını ve zaferin siyasi tarihini; Kurmay Önyüzbaşı Cemal Akbay askeri harekâtı, Orhan Çaplı zafer için duyulan coşkuyu anlatmış, askeri bando marşlar çalmış, gençler milli şiirler okumuştur. 9 Nisan 1944' de Şeref Demirel, Mimar Sinan hakkında halkevi radyosunda bir konuşma yapmıştır. 12 Nisan 1944'te Abdülhak Hamit için düzenlenen gecede edebiyat öğretmeni Cihat Öztelli, büyük şairin edebiyat dünyasındaki öneminden bahsetmiş, lise öğrencileri hayatını ve eserlerini anlatarak şiirlerinden parçalar okumuş, Ziya Akbaş makberi temsil eden sahnede "Makber" şarkısını seslendirmiştir. 15 Mayıs 1944 Pazartesi günü hava şehitleri için Orhan Çaplı, halkevi hoparlörü ile bir konuşma yapmıştır. 1944 yılının Şubat, Mart ve Nisan aylarının ilk cumartesi gecelerinde aile geceleri tertip edilmiş, bu gecelerde milli oyunlar, piyango, bilmeceler tertip edilmiştir. "Temsil kolu", "Zafer için" ve "Kanun Adamı" piyeslerini ikişer defa oynamış, ilk defa sahneye çıkan gençler büyük bir başarı göstermişlerdir. "Sosyal Yardım Kolu", her zamanki gibi yardıma muhtaçlara geliri nispetinde yardım elini uzatmıştır. Avrupa'ya öğrenime giden iki öğrenciye yol parası olarak 80 lira, muhtelif okullardaki fakir 11 öğrenciye birer çift ayakkabı verilmiş, muhtaç öğrenci ve dul bir kadına 188 lira para yardımı yapılmış; 33 fakir hastanın reçetesi yaptırılmış, 3 fakir kadına 17 m. kaput bezi verilmiş, 2 öğrenciye her gün öğle ve akşam yemekleri temin edilmiştir. "Kütüphane ve Yayın Kolu", gençler arasında kitap özeti çıkarma müsabakası başlatmış, üç aylık bir süre zarfında kütüphaneden 600 kişi faydalanmış, kütüphaneye klasikler ve diğer kitaplar alınarak zenginleştirilmiştir. "Tarih ve Müze Kolu", Samsun ve Bafra'da birçok tarihi eseri incelemeye başlamıştır. "Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu"; bilenler, az bilenler ve yeni başlayanlar olmak üzere üç İngilizce kursunu düzenli olarak yürütmüştür. Ticaret Lisesi'nde de daktilo kursları aralıksız devam etmiştir.⁶⁶

19 Mayıs Dergisi'nin Şubat 1950 tarihindeki 112'nci sayısında, Halkevlerinin 18'inci kuruluş yıldönümü hakkındaki görüşlerini paylaşan Necmi Memişyazıcı, halkevlerinin kuruluşundan bu yana milletin okuma, tarih, dil, müzik, resim ve sahne kültürünü artıran faaliyetler içinde bulunduğunu belirtmiştir. Bir milletin gerçek yükselmesinin ancak kültürünü artırarak elde edebileceğini; halkevlerinin herhangi bir vatandaşın, zümrenin hakimiyetinde olmadığını, bilakis arzu eden her yurttaşa kapıların açık olduğunu, zira halkevlerinin, halkın evi olduğunu ifade etmiştir. Ancak aydınların ilgisizliğinin, maddi imkanların kısıtlı olmasının, bu büyük kültür müesseselerinin vazifesini layıkıyla yapmasına engel olduğunu; buna rağmen kendilerinin halkevlerini, Atatürk İnkılabı'nı en iyi surette yayan, izah eden bir kültür müessesesi olarak kabul ettiklerini belirtmiştir. Samsun Halkevi'yle ilgili olarak, ilk kurulan

66 "Halkevi Çalışmaları ve Haberleri", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s.39, 40.

evlerden biri olduğunu, bütün faaliyet yılları içinde 9 kolda (Dil ve Edebiyat Kolu, Müzik Kolu, Temsil Kolu, Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu, Kütüphane ve Yayın Kolu, Sosyal Yardım Kolu, Köycülük Kolu, Spor Kolu, Tarih ve Müze Kolu) etkinlik gösterdiğini vurgulamış, her bir kolun 1949 yılı içinde gerçekleştirdiği çalışmaları özetleyerek yazısını tamamlamıştır.⁶⁷

5.4. Yöresel Konular

Ömer Orhun, “Samsun’daki adetlerden incelemeler” başlığı altında, “Post Kavgası” isimli yazısında Bafra’da adet olan ve at üzerinde oynanan bir oyundan bahsetmiştir. Kızılırmak deltasındaki düzlüğe Bafra’da “Çorak” denildiğini, geniş düzlüklerin at oynatmak için en iyi yerler olduğunu, tarihte bile Türk süvarilerinin kesin sonuçlu muharebeleri geniş ovalarda kazandıklarını belirtmiştir. Atın Türkler için öneminin büyük olduğunu, “Türkler at üstünde doğar ve at üstünde ölür” sözüne vurgu yaparak, “Post Kavgası” oyununun da ciridin bir başka nevi olduğunu ifade etmiştir. Atı Türklerin ehlileştirdiğini, Orta Asya’dan onunla çıktıklarını, Avrupa’ya ve Viyana’ya kadar onunla yayıldıklarını, nihayet Anadolu’nun kurtarılmasında büyük zaferi birlikte kazandıklarını, bu yüzden atın Türk’ün tarihinde daima önemli rol oynadığını belirtmiştir. Canik atlarının da Orta Asya’dan gelen atların devam eden bir nesli olduğunu, “Post Kavgası” oyununun düğünlerde ve bilhassa “Hızır İlyas”ta tertip edildiğini, bütün Bafra ve köylerinin bu zamanlarda “çorak”ta toplandığını, oyuna davulun neşe verdiğini, oyunun iddiaya dayandığını anlatmıştır. Düğünlerde köylülerin veya oğlan/kız evinin aralarında hediye koyarak oyunu iddialı ve hararetli olmasını sağladıklarını, oyunu hakem heyetinin tertip ve idare ettiğini, oyunda koşulan ve postun kapılması gereken uzaklığın 300-400 m. arasında olduğunu belirten Orhun; atlıların işaretli olan ve hedef olarak kabul edilen yere kadar, koyun veya keçi postundan yapılmış postu kapmak zorunda olduklarını anlatmıştır.⁶⁸

H. Cahit Öztelli, 19. yüzyılın sonlarında yaşayan saz şairlerinden Samsun’lu Aşık İlmî hakkındaki yazısında, kendisinin Samsun’da tütün ticareti ile meşgul olan esnaftan bir âşık olduğunu, muhtelif yerlere ticaret veya gezmek amaçlı seyahat ettiğini, oldukça iyi bir medrese eğitimi almış olduğunu belirtmektedir. Hayatı hakkında bazı bilgilerin, İlmî’nin kendi el yazısıyla yazdığı ve içinde iki yüz doksan sekiz manzume olan defterden anlaşıldığını, bu manzumelerin yazılması sırasında kendisinin 30-40 yaşlarında olduğunu tahmin edildiğini ifade etmiştir.⁶⁹

Coğrafya öğretmeni Macit Karakurum, “Beşeri Coğrafya ve Samsun” isimli yazısında, Samsun’un nüfusunun 1890’larda yaklaşık 11.000, cumhuriyet

67 Necmi Memişyazıcı, “Halkevlerimiz”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:112 (Şubat 1950), s.1,2.

68 Ömer Orhun, “Post Kavgası”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s.8, 9.

69 H. Cahit Öztelli, “Samsun’lu Aşık İlmî”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s.10, 11.

devrinin ilk nüfus sayımı olan 1927’de 30.333, 1935’te 32.482, 1940’ta 37.216 olduğunu belirtmiştir. Şehir nüfusunun 1890’dan beri düzenli artma eğilimi göstermesinin birinci nedeninin Batı Trakya’daki mübadil vatandaşlarımızın buraya göç etmelerinden, ikinci nedeninin doğumun ölüm oranından fazla olması olarak tanımlanan “tabii artış”tan kaynaklandığını ifade etmiştir. Kavala, Drama ve Serez’den, Samsun ve civarına göçler olduğunu, 1927-1935 yılları zarfında 5760 doğuma karşılık 3620 ölümün kaydedildiğini belirtmiştir. Hükümetin sağlığa verdiği önem sayesinde ölüm miktarının, başta sıtma olmak üzere sıhhi tedbirlerle önemli ölçüde azaldığını anlatmıştır. Nüfus yoğunluğu bakımından şehrin 1270 km²’lik yer kapladığını, buna göre km²’ye düşen nüfus miktarının 53 olduğunu aktaran Karakurum; ülkenin ortalama nüfus yoğunluğunun 23 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Samsun’un, Marmara bölgesinden sonra en kalabalık bölge olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰

Şefik Alışık “Samsun’da Seyyid Kutbüddin” isimli yazısını, 12 Cemaziyülevvel (Mayıs) 1335 (1917) tarihinde Samsun’da çıkan “Aksiseda” gazetesinin 1015 sayılı nüshasında Hayrettin Nadi tarafından yayımlanan makaleyi sadeleştirerek kaleme almıştır. İstanbul halkının ölümlerini nasıl genellikle Eyüp mezarlığına gömmek isterse, Samsun’luların da ölümlerini Seyyid Kutbüddin mezarlığına gömmekle, bu zatın manevi şefaatinde feyz almak duygusunu beslediklerini belirtmiştir. Abdülkadir-i Geylani oğullarından Seyyid Kutbidin’in asıl adının İbrahim olduğu belirtilen yazıda; Konya Selçuklu Devleti hükümlerinin sırasında Venedik ve Cenevizlilerin Karadeniz kıyılarına yerleşmeye çalıştıkları, Venediklilerin Samsun (Amisus) havalisinde zulümlerini artırdıkları, dolayısıyla bu fesadın ortadan kaldırılması gerektiği anlatılmıştır. Seyyid Kutbüddin’in de Samsun üzerine yürüyen kollardan birine komuta ettiği, ancak muharebe esnasında 1417 (820 H) tarihinde askerleriyle birlikte çarpışırken şehit olduğu belirtilmiş; mezar taşında “Allaha gönlümüzü bağlamak gerektir. Her şey ölezdür, ancak Tanrı ölmezdir” yazdığı anlatılmıştır.⁷¹

Osman Remzioğlu, “Samsun’da bir Karadeniz Fuarı Açılmaz mı” konulu yazısında, İzmir Fuarı’nın açılmasıyla Samsun’da da bir Karadeniz Fuarı’nın kurulup kurulamayacağı sorusunu gündemine almıştır. Samsun’un deniz, kara ve hava yollarıyla yurdun her tarafına bağlı olduğunu, arazisinin genişliği ve zengin mahsulleriyle bir fuarın kurulmasını gerektirecek doğal şartları bünyesinde topladığını belirtmiştir. Karadeniz’in en işlek limanının Samsun Limanı olduğunu, dünyanın en iyi tütünlerinin burada yetiştirildiğini aktarmış, mahsullerin böylesi bir fuarda sergilenebileceğini belirtmiştir. Fuarın açılması halinde şehrin en az üç kat canlanacağını ifade etmiş, bundan sonraki adımın teşebbüs ve çalışma olduğunu altını çizmiştir.⁷²

70 Macit Karakurum, “Beşeri Coğrafya Bakımından Samsun”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, ss.23-26.

71 Şefik Alışık, “Samsun’da Seyyid Kutbüddin”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s.12, 13.

72 Osman Remzioğlu, “Samsun’da Bir Karadeniz Fuarı Açılmaz mı”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:106 (Ağustos 1949), s.3,4.

Süheyl Esen “Tütüncü Maden Köylerinde Bir Gezi” isimli makalesinde, “Aşağı Çinik” ve “Tekkeköy”de gördüklerini yazıya dökmüş, Aşağı Çinik köyünün toprak bakımından diğer köylere nazaran daha şanslı olduğunu, ancak sulu ve taban araziye tütün ekmek gibi bir hata işlediklerini belirtmiştir. Maden köylerinin doğal bir merkezi olan Tekkeköy’ün her yıl gelişip serpilmekte olduğunu söylemiş, buranın nahiye merkezi olması gerektiği konusunu Samsun Valisi İzzettin Çağpar’ın dikkatine sunduğunu belirtmiştir. Tekkeköy’ün parasının, enerjisinin ve çalışkan vatandaşlarının olduğunu, ancak bu köye bir an önce elektrik ve su imkanının sağlanması gerektiğini; Tekkeköy muhtarı Hasan Ekinci’nin memleket meselelerine hassas ve uyanık bir kimse olduğunu yazmıştır. Samsun’da yasak olmasına rağmen, Tekkeköy fırınlarının beyaz ekmek çıkardıklarını, karaborsada olan beyaz ekmeğin birkaç hafta önce kırk kuruşa satılmasına rağmen şimdi 80-100 kuruş olduğunu anlatmıştır. Tekkeköy’ün Samsun’a 15 km. uzaklıkta olmasına rağmen bu mesafenin müzeli trenlerle bir saatte ancak alındığını, Çarşamba hattının da iki saatte kat edildiğini, Devlet Demiryollarının Çarşamba hattına artık öz evlat muamelesi yapması gerektiğini ifade etmiştir.⁷³

5.5. Sağlık ve Spor ile İlgili Konular

Dr. Rıfat Güngör “Cumhuriyet Sıhhiyesi” isimli yazısında, Osmanlı hükümeti döneminde sıhhiye alanındaki işlerden örnekler vermiş; milletin hayatı ile doğrudan doğruya ilgili olan sağlık alanındaki faaliyetlere önem verilmesini, süratle kısa zamanda hedefe varılmasını Cumhuriyet idaresinin takdir ettiğini belirtmiştir. Sıtma, trahom, frengi, verem gibi hastalıklara karşı açılan mücadelenin on beş sene içinde önemli sonuçlar verdiğini; toprağına her gün ayak bastıkları vatan parçası Samsun’da cumhuriyetten önce 3-5 Türk hekim varken, bugün aralarında yabancı olmaksızın bu sayının kırk bir olduğunu ifade etmiştir.⁷⁴

Beden terbiyesi öğretmeni Mustafa Ülken “Milletçe Kalkınmada Spor” isimli yazısında, medeniyet alanında ileri durumda bulunan ülkelerin bu aşamaya gelmesinde sporun büyük katkısının olduğunu belirtmiştir. Başka bir ifadeyle sporu, geniş halk kitlelerini kavrayan, birleştiren, aynı ruhsal durum içinde belirli bir maksat ve ülküye sevk eden bir terbiye unsuru olarak telakki etmiştir. Uzun araştırma ve inceleme sonucu 26.06.1938 tarihinde “Beden Terbiyesi Kanunu”nun kabul edildiğini ve 16.07.1938 tarihinde yayımlandığını anlatan Ülken; bu kanunun, yurttaşın fizik ve moral kabiliyetinin sevk ve idaresi maksadıyla hazırlandığını ifade etmiştir. Ancak kanunun, şartların uygun olmaması, eleman yokluğu, kanunun öneminin kavranamaması, yeteri kadar emek harcanmaması nedenlerinden ötürü henüz başarı sağlayamadığını

73 Süheyl Esen, “Tütüncü Maden Köylerinde Bir Gezi”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:106 (Ağustos 1949), ss.5-7.

74 Rıfat Güngör, “Cumhuriyet Sıhhiyesi”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:34 (Ekim 1938), ss.14-16.

belirtmiş; kanunun meyvesini vermesinin titizlikle ve sabırla beklenmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁵

5.6. Gençlik ile İlgili Konular

Necmi Memişyazıcı “Hürriyet ve Gençlik” isimli yazısında, hürriyet ve gençliğin memleketin bekasında en büyük kuvvetler olduğunu, bir cemiyetin hürriyetini devam ettirmek istiyorsa gençliğe büyük önem vermesi gerektiğini, bir cemaat ebediyen yaşamak istiyorsa, gençliğini hürriyet içinde yetiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır. İleride memleketin idaresini gençlerin eline alacağını, memleket ve millet sorumluluğunun gençlerin omuzlarına yükleneceğini; gençliğin, karşılaştığı fikir akımları içinde en iyisini karşılaştırabilme imkanını ancak hürriyet ortamı içinde elde edebileceğini belirtmiştir. Büyük Atatürk’ün de, hürriyet içinde bir gençlik yaratmanın zorunluluğunu düşündüğünü, Türk gençliğini yetiştirme şartlarını bu esasa bağladığı için memleketi Türk gençliğine emanet ettiğini ifade etmiştir. Bu emanete layık olabilmek için kendilerine düşen vazifenin, gençliği hür fikirli yetiştirmek olduğunu; hürriyeti ebedi kılabilmek için de, gençliğin himaye ve muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁷⁶

Necmi Memişyazıcı “Alçak!” isimli yazısında, Atatürk’ün, bu milletin ve bu vatanın güneşi, Türk gençliğinin de bu güneşten hayat, kuvvet ve ışık alan bir kaynak olduğunu belirtmiştir. Atatürk’ün gençliğe güvenerek mucizeler yarattığını; kendisinin bir Türk olarak bütün insanlık aleminin sevgisini, saygısını ve hayranlığını topladığını ifade etmiştir. Atatürk’e yaşadığı müddetçe düşmanlarının bile serzenişte bulunmak hak ve cesaretini kendilerinde görememişken, son günlerde aklını yitirmiş bir kişinin Atatürk’e dil uzattığını ve onu küçümsediğini aktarmıştır. Atatürk’e dil uzatana tımarhanede olmadığı için “deli” denemeyeceğini, hala yaşadığından dolayı “kuduz” olarak da isimlendirilemeyeceğini, bu kişiye verilecek tek ismin “Alçak!” olduğunu belirtmiştir.⁷⁷

5.7. Gezi Faaliyetleri ile İlgili Konular

Süleyman Türk “Kadifekale’den bir cennet seyrettim” isimli yazısında, İzmir’in yurdun en verimli ve bereketli köşesi olduğunu; 1931-1941 yılları arasında Vali Kazım Dirik ve Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz’un el ele vermesiyle bu şehrin atlı tramvaydan elektrikli tramvaya, dar sokaklardan geniş bulvarlara, adi kaldırımlardan parke ve asfalt yollara kavuştuğunu; hastane, sanatoryum gibi önemli tesislerden sonra plaj, gazino, koruluk, park ve bahçelere de kavuşarak güzelliğin kemaline eriştiğini belirtmiştir. Bu güzelliğin başında büyük bir eser olan Kültür Park’ının ve dünyanın da ilgisini çeken İzmir Enternasyonal

75 Mustafa Ülken, “Milletçe Kalkınmada Spor”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s.36,37.

76 Necmi Memişyazıcı, “Hürriyet ve Gençlik”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:106 (Ağustos 1949), s.1.

77 Necmi Memişyazıcı, “Alçak”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), s.1.

Fuarı'nın geldiğini; fuarın, yerli yabancı pavyonları, müzeleri, gazinoları, gül bahçelerini, tenis kortlarını, çocuk oyun yerlerini, hayvanat bahçelerini, sergi sarayını, açık hava tiyatrosunu, atış poligonunu, paraşüt kulesini, suni gölleri barındırdığını anlatmıştır. Bu güzelliği şehre hâkim bir tepeden seyreden Süleyman Türk, bu varlığın meydana gelmesinde emek ve hizmetleri geçenlere bir vatandaş sıfatıyla yürekten duyduğu minnettarlığı ifade etmiştir.⁷⁸

M. Süheyl Esen "Diyogen'in Memleketi Sinop" isimli yazısında, Sinop'a vapurla gerçekleştirdiği gezisinden izlenimleri paylaşmış, Diyojen'in doğduğu bu şehre, zamanında sultanların paşaları, beyleri ve birtakım insanları İstanbul'dan sürdürdüğünü aktarmıştır. Sinop'un çalışmaktan yorulan, sükûnet arayan insanlar için cazip bir yer olduğunu; Gerze'yi de içine alacak şekilde Allah vergisi liman ve koyların, çeşitli balıkların kaynaştığı bir memba niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Et pahalılığından şikâyet edilen bu günlerde her şeyin devletten beklenilmemesi gerektiğini, bir müteşebbis ruhuyla hareket edilip balık nimetinden faydalanılarak şehrin atmosferinin değiştirilmesinin imkan dahilinde olduğunu ileri sürmüştür. Gerze'ye bahşedilen tütün yetiştirmeye elverişli toprakların, Sinop'a bahşedilmediğini; bu şehirdeki boş ve işlenmemiş topraklara binlerce zeytin ağacının dikilebileceğini ifade etmiştir. Sinop'ta tarihi cezaevinden de bahseden Süheyl Esen, cezaevinin içine girildiğinde, buranın yosun ve iyot kokan havasına dikkat çekmiş, bir insan için en büyük cezanın hürriyetten tecrit edilmek olduğunu belirtmiş, cezaevi atölyesinde hükümlülerin yaptığı çeşitli eşyaların olduğunu, bunları vapurla gelip geçenlerin satın aldığını, ancak atölyenin modern alet, lüzumlu malzeme ile teçhiz edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sinop'un sakin atmosferini ihlal edip, şehri harekete geçiren tek kudretin vapurlar olduğunu, vapuru görmek ve geleni gideni seyretmenin vazgeçilmez bir adet olduğunu belirtmiştir. Bu şehirde insanın, vapurlar da olmasa kendisini okyanus içinde kaybolmuş bir adada sanacağını söylemiş; Sinop'un kafasını dinlemek ve tatil zamanlarında denizin keyfini çıkarmak isteyenler için ideal bir yer olduğunu ifade etmiştir.⁷⁹

5.8. Çalışma Hayatı ile İlgili Konular

Hasan Ali Özgür "Çalışma Hayatı ve İş Hukuku" başlıklı yazısında, iş hayatında gerek işveren, gerekse işçilerin mücadelesinin ve çarpışan menfaatlerin İş Hukukunun doğmasına sebep olduğunu, Cumhuriyet hükümetinin de 15.06.1936 tarihinde 3008 sayılı İş Kanununu uygulamaya koyduğunu belirtmiş, bu kanunla ilgili açıklamalarda bulunmuştur.⁸⁰

78 Süleyman Türk, "Kadifekale'den Bir Cennet Seyrettim", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), s.2.

79 Süheyl Esen, "Diyogen'in Memleketi Sinop", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), ss.21-24.

80 Hasan Ali Özgür, "Çalışma Hayatı ve İş Hukuku", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:106 (Ağustos 1949), ss.14-16.

“Nüfus, İktisat ve Çalışma Hayatı Bakımından Samsun” isimli yazısında Osman Remzioğlu, Samsun’un genişliğinin 9210 km², nüfusunun 407.541 ve kilometrekareye düşen ortalama kişi sayısının 44 olduğunu belirtmiştir. Nüfusunun 82.110’unun şehir ve kasabalarda, 325.431’inin bucak ve köylerde oturduğunu; genel nüfusun 347.041’inin ziraatla, 2.188’inin ziraat sanatlarıyla, 2.775’inin hayvancılıkla ve 55.537’sinin de diğer mesleklerle uğraştığını aktarmıştır. Bu nüfusun 211.921’inin kadın, 195.620’sinin erkek olduğunu, yani nüfusun %52’sini kadınların, %48’ini erkeklerin meydana getirdiğini; başka bir açıdan toplam nüfusun 77.432’sinin çocuk, 48.905’inin ihtiyar ve çalışmayan, 281.241’inin çalışabilen nüfus olduğunu belirtmiştir. Osman Remzioğlu yazısında, Samsun ilinin zirai kaynaklar bakımından zengin olduğunu, bu kaynakların başında tütünün geldiğini, sebzeçilikte Çarşamba ilçesinin önemli yerinin olduğunu; Vezirköprü, Kavak, Çarşamba ilçelerinde ipek böcekçiliği yapıldığını anlatmıştır. Hayvancılık açısından 250.282 koyun, 93.378 kıl keçisi, 642 tiftik, 43.403 manda, 175.254 sığır, 169 deve, 18.056 at, 1.633 katır, 12.772 eşek olmak üzere 596.189 adet hayvanın bulunduğunu aktarmıştır. İş durumu açısından yılda 5-6 milyon kilo tütün yetiştiren Samsun’da, tek el idaresinin bakım ve işleme evinde 1450, sigara fabrikasında ise 470 işçi çalıştığını; Samsun’da yetiştirilen tütünlerden en fazla satın alanın “American Tobacco” firması olmasına rağmen, firmanın bu tütünü işleme faaliyetlerini İzmir’de yapmakta olduğunu, eğer bu firmanın Samsun’da imalat yapması durumunda, asgari 1000 işçi çalıştırabilmenin mümkün olacağını, böylece önemli bir iş sahasının açılabileceğini belirtmiştir.⁸¹

Samih Yertut “Sendikaların Rolü ve Türkiye’de Sendikacılık” konulu yazısında, ülkede sanayi hareketinin gelişme göstermesi, buna karşın işçilerin durumlarının kötü bir durum almasının hükümetin dikkatini çektiğini, bu nedenle 5018 sayılı İş ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri kanununu yürürlüğe koyduğunu belirtmiştir. Böylece aynı iş kolunda ve ilgili işlerde çalışanların kanun çerçevesi dahilinde dernek kurmalarının kabul edildiğini, iki buçuk senelik bir maziye sahip Türk sendikalarının mevcut imkanları nispetinde ve mevzuat sınırlarını aşmayarak faaliyette bulduklarına şahit olduğunu aktarmıştır. Halihazırda memleket dahilinde yetmiş üç sendika olduğunu ve bunların iş kollarına göre dağılımını veren Samih Yertut, olumsuz bir durum olarak sendika başkanları ve üyelerinin faaliyet konuları hakkında yeter derecede bilgi sahibi olmadıklarını; temennilerinin, sendikaların kısa bir süre içinde işçilerin sosyal yaşam seviyelerini yükseltmeleri, maddi refah ve mutlu

81 Osman Remzioğlu, “Nüfus, İktisat ve Çalışma Hayatı Bakımından Samsun”, 19 Mayıs Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), ss.3-8. 1941 yılı itibarıyla Samsun; %10,97’lik bir oranla ülke genelinde en fazla fasulye üretimi yapan şehirdir. Samsun’u, %8,18’lik oranla Trabzon, %6,61’lik oranla Maraş ili takip etmektedir. Aykut, a.g.e., s.43. Aynı şekilde 1941 yılında Samsun, %9,76’lık bir oranla Türkiye genelinde en fazla mısır üretimi yapan ikinci şehirdir. Mısır üretiminde ilk sırada Kocaeli (%14,82), üçüncü sırada Trabzon (%6,15) yer almaktadır. a.g.e., s.26. Hayvancılıkta ise 1941 yılı rakamlarına göre Samsun, %8,37’lik bir oranla en fazla manda yetiştiren ildir. Samsun’u %5,41’lik bir oranla Kocaeli takip etmektedir. a.g.e., s.95, 96.

bir hayat imkanına kavuşmalarını sağlayıcı tedbirler olarak fikri gelişmelerini sağlamaları olduğunu belirtmiştir.⁸²

5.9. Milli Bayramlar, Tarım ve Kadın Hakları ile İlgili Konular

19 Mayıs Dergisi'nde yayımlanan yazılardan biri de, Vefki Ertür'ün 26 Eylül Dil Bayramı münasebetiyle Samsun Halkevi salonundaki törende yaptığı konuşmadır. "Dil Bayramı" isimli yazısında Vefki Ertür; kafaları, düşünceleri, ülküleri, tarih ve ananeleri bir olan insan topluluklarının müşterek gayelere erişebilmek için müşterek bir dile sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Dilin; tarih gibi, anane gibi, köklerini milletin ilk teşekkül ettiği faktörlerinden aldığını, dilin imtiyazsız ve sınıfsız olması gerektiğini açıklamıştır. Türk sınırları içinde bütün vatandaşların anlaşabileceği tek bir Türk diline sahip olunmasının, davalarının kısa ve keskin bir ifadesi olduğunu belirtmiştir. Divan Edebiyatının Türk, Arap ve Acem dillerinin karışımını resmi dil olarak kabul ettiğini; sadeleştirmedeki bariz çalışmaların Ömer Seyfeddin, Ziya Gökalp'ın içinde olduğu "Genç Kalemler" ile başladığını vurgulamıştır. Milleti için her kötülüğü yenen Atatürk'ün, ulusunun dilini de esaretten kurtarmaya çalıştığını, ortaya koyduğu Güneş Dil Teorisini dünyanın dört bucağından çağırdığı alimlere anlatmak için kurultaylar topladığını, kökten iş görmenin yalnız bize has bir özellik olduğunu, 26 Eylül'ün kökten gördüğümüz işlerin sadece birisinin yıldönümünü teşkil ettiğini, inkılabı seven Türk'ün onun yıldönümünü bir bayram sevinci ile karşıladığını ifade etmiştir.⁸³

"Cumhuriyet Kadınlığı" isimli yazısında Fevkiye Bilgiç, on beş yılın kısa bir zaman olmasına rağmen Atatürk dünyasının kuruluşu ve yükselişinin bu süre içinde gerçekleştiğini; şeriatın, softaların ve cahil padişahların kadını esir, köle ve eşya mevkiine getirdiklerini belirtmiştir. Kadınlığı tanıyan ve tanıtanın ulu önder Atatürk'ün olduğunu, güneş kadar uzak sandıkları emellerine Atatürk sayesinde ulaştıklarını; bugün kendilerinin mebus, tayyareci, profesör ve doktor olduklarını, hayati meseleleri düşünmek hakkını aldıklarını ifade etmiştir.⁸⁴

Ziraat Yüksek Mühendisi Sait Coşkun, "Tütün fidesi nasıl yetiştirilir?" konulu yazısında fidelik yerini iyi seçmenin, fidelik yerini iyi hazırlamanın, bakım işlerini çağın gereklerine göre yapmanın önemine dikkat çekmiştir.⁸⁵

Yukarıda değinildiği gibi, 19 Mayıs Dergisi çok farklı alanlarda pek çok konuyu gündemine almış; Samsun halkını bilinçlendirmeye, farklı alanlarda bilgi ve görgüsünü artırmaya yönelik kültürel hizmet amaçlı faaliyetlerde bulunmuştur. Derginin her sayısında; değişik konuların ele alındığı başyazılar,

82 Samih Yertut, "Sendikaların Rolü ve Türkiye'de Sendikacılık", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), ss.14-16.

83 Vefki Ertür, "Dil Bayramı", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:34 (Ekim 1938), ss.29-32.

84 Fevkiye Bilgiç, "Cumhuriyet Kadınlığı", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:34 (Ekim 1938), s.21, 22.

85 Sait Coşkun, "Tütün Fidesi Nasıl Yetiştirilir", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, ss.27-30.

hikayeler, şiirler yer almıştır. Cumhuriyet ve İnkılaplarla ilgili yazılar, Samsun'un tarihi ve coğrafik yönlerini, hayvancılığı, tarımı, edebiyatı, köy ve köylüyü ele alan yazılar da dergide yayımlanan diğer konuları teşkil etmiştir.

19 Mayıs Dergisi'ni, Karadeniz Bölgesi'ndeki diğer Halkevi dergileriyle kıyaslamak gerekirse şu hususları belirtmekte fayda vardır: Giresun Halkevi tarafından Eylül 1933 tarihinde yayımlanan Aksu Dergisi, 16 yıl boyunca yayınlanmıştır. Toplam sayısı 58'dir. Samsun'un Bafra ilçesi Halkevi tarafından yayımlanan Altın Yaprak Dergisi'nin ilk sayısı 29 Ekim 1935'te yayınlanmış, 30 Eylül 1937'ye kadar toplam 29 sayı çıkartılmıştır. Sinop Halkevi tarafından 1 Ocak 1936'dan itibaren çıkarılmaya başlanan Dıranaz Dergisi, Ekim-Kasım 1941'de yayınlanan son sayısından sonra kapanmıştır. Toplam sayısı 52'dir. Amasya'nın Merzifon ilçesi tarafından çıkarılan Taşan Dergisi, Bafra'da olduğu gibi, ilçeler düzeyinde çıkarılan az sayıdaki halkevi dergisinden biridir. İlk sayısı 1 Haziran 1936'da yayınlanmış, son sayısının yayınlandığı Kasım 1938'e kadar 30 sayı çıkarmıştır. Trabzon Halkevi tarafından Mayıs 1937'de çıkarılmaya başlanan İnan Dergisi, son sayısını Mayıs 1949'da çıkarmıştır. Toplam sayısı 62'dir. Ordu Halkevi tarafından 1944 yılından itibaren çıkarılan Ordu Dergisi'nin kaç sayı yayınlandığı hakkında bir bilgi elde edilememiştir. 30 Ağustos 1947'den itibaren yine Ordu Halkevi tarafından Yeşil Ordu Dergisi yayınlanmaya başlanmıştır. Mayıs 1950 tarihine kadar çıkarılan derginin toplam yayın sayısı 13'tür. Bu dergileri, Samsun Halkevi'nin çıkardığı ve 114 sayı yayımlanan 19 Mayıs Dergisi ile karşılaştırsak; 19 Mayıs Dergisi'nin, Halkevleri dergileri arasında gerek sayı olarak, gerekse düzenli ve uzun yıllar yayın hayatını devam ettirme açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Ancak Anadolu'nun değişik il ve ilçelerinde yayınlanan bu dergilerin Ülkü kadar kolay çıkmadığı da bir gerçektir. Zira bu dergilerin önemli bir bölümü maddi sorunlar ve yazı eksikliği yüzünden kapanmıştır.⁸⁶

Sonuç

Halkevleri, genç Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan Türk halkını modern bir toplum haline getirmek isteyen, adeta okul niteliğinde eğitim veren, çağdaş uygarlık seviyesini yakalama hedefi olan kültür ocaklarıdır. Aynı zamanda Halkevleri, askeri başarının tamamlanmasını müteakip kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin, daha büyük bir başarıyı kucaklaması maksadıyla çaba gösteren aydınlanma hareketinin adıdır.

Halkevleri, tek parti olan CHP'nin denetiminde başlangıçta 14 adet olmak üzere 19 Şubat 1932 tarihinde kurulmuştur. Bu sayı 1950'de 478'e kadar ulaşmış, halkevleri ile eğitimin ve farkındalığın tüm vatan sathında yerleşmesi arzulanmıştır.

86 Halkevlerinin çıkardıkları dergiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nurettin Güz, *Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932-1950)*, Bilge Yapım İletişim Dizisi No:1, Ankara 1995.

Halkevleri tek parti ideolojisini yaymaya çalışmıştır. Amaç, 6 okla ifade edilen Kemalizm'in benimsetilmesidir. Bununla birlikte, halkevlerinin 19 yılı aşkın bir sürede yaptığı etkinliklerde; milli mücadele ruhunun, emperyalizme karşı yürütülen savaşta edinilen tecrübelerin, tam bağımsızlığın ve birlik ve beraberliğin sağlanması yolundaki hassasiyetlerin izlerini görmek mümkündür. Bir başka deyişle; 1932'de halkevlerinin kurulmasında rol oynayan, bazı acı tecrübelere sahip, yaşananların canlı tanığı olan insanlar, büyük fedakârlıklarla elde ettikleri kazanımları korumakta titizlik göstermişler, bu duyarlılığı halkevlerinin faaliyetlerine yansıtmışlardır.

Açılan ilk 14 halkevinden biri olan Samsun Halkevi ise, faaliyete geçtiği günden itibaren dokuz ayrı şubesiyle etkinliklerde bulunmuş, Cumhuriyetin temellerini sağlamlaştırmak maksadıyla CHP Genel Merkezi'nin kendisinden beklediği hizmeti, içinde bulunduğu türlü imkansızlıklara ve zorluklara rağmen yerine getirmeye çalışmıştır. Bu nedenle, Samsun Halkevi'nde görev alan, yazı yazan, çeşitli kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenleyen, aydınlanma hareketini taşraya yayma yolunda fedakâr çalışmalarda bulunmuş kişiler, takdirle anılmaya değerdir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri (BCA)

BCA: 490.01/967.743.4.

BCA: 490.01/946.670.1.

BCA: 490.01/990.832.1.

BCA: 490.01/1025.945.3.

BCA: 490.01/1210.15.1.

BCA: 490.01/1125.106.2.

BCA: 490.01/1048.1027.3.

BCA: 490.01/976.785.3.

BCA: 490.01/1012.905.2.

BCA: 490.01/1378.575.1.

BCA: 490.01/1077.1119.2.

II. Süreli Yayınlar

19 Mayıs Dergisi

25 Mayıs Dergisi

Alibaba Gazetesi

Ahali Gazetesi

Samsun Gazetesi

III. Kitaplar

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, 24. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2013.

AYKUT, Selim Sabit, *İktisadi ve İctimai Türkiye*, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Türkiye'de Ziraat Cilt II, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1943.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, YKY Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2009.

CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara 1948.

Cumhuriyetimizin Yıldönümü Münasebetiyle Samsun Halkevi, Şems Matbaası, Samsun 1934.

ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2000.

GÜZ, Nurettin, *Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932-1950)*, Bilge Yapım İletişim Dizisi No:1, Ankara 1995.

İNALCIK, Halil, *Atatürk ve Demokratik Türkiye*, Kırmızı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2007.

İstatistik Göstergeler 1923-2012, *Türkiye İstatistik Kurumu*, Ankara 2013.

ORAL, Mustafa, *CHP'nin Ülküsü - CHP'nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2006.

SARISAKAL, Baki, *Samsun Basın Tarihi*, Barış Gazetesi Yayınları 9, Samsun 2003.

SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, 1. Cilt, 11. Baskı, İstanbul 2004.

ŞİMŞEK, Sefa, *Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.

Genel Nüfus Sayımı-Samsun Vilayeti, *T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü*, Mehmet İhsan Basımevi, Ankara 1937.

TOKSOY, Nurcan, *Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Orion Yayınevi, Ankara 2007.

YEŞİLKAYA, Neşe, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı, *T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları* .

21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, *T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü*, Yayın No 286, Ankara 1950.

IV. Makaleler

ALİŞİK, Şefik, "Samsun'da Seyyid Kutbüddin", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, s. 12, 13.

ARI, Naşit Galip, "1923-1938", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s. 4.

BENGÜ, Ürfi, "29 Teşrin ve İki Hatıra", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), ss. 25-28.

- BİLGİÇ, Fevkiye, "Cumhuriyet Kadınlığı", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s. 21, 22.
- CEBECİOĞLU, İbrahim, "Atatürk Havza'da Neler Yaptı?", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı: 66, ss. 2-7.
- COŞKUN, Sait, "Tütün Fidesi Nasıl Yetiştirilir", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, ss. 27-30.
- , "Cumhuriyet Rejimi Türk Yurdunun Ezeli Koruyucusudur", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s. 23, 24.
- ÇAPLI, Orhan, "Hava Şehitlerimiz", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, s. 35.
- ERTAN, Ali, "Kemalizm", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s. 13.
- ERTÜR, Vefki, "Dil Bayramı", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), ss. 29-32.
- ESEN, Süheyl, "Tütüncü Maden Köylerinde Bir Gezi", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:106 (Ağustos 1949), ss. 5-7.
- , "Diyoben'in Memleketi Sinop", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:109 (Kasım 1949), ss. 21-24.
- GÜNGÖR, Rifat, "Cumhuriyet Sıhhiyesi", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), ss. 14-16.
- HEKİMGİL, Emin, "19 Mayıslar ve Samsun", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, s. 1.
- KARAKURUM, Macit, "Beşeri Coğrafya Bakımından Samsun", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, ss. 23-26.
- KUĞAY, Faruk, "15 Yıl", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s. 5, 6.
- MEMİŞYAZICI, Necmi, "Hürriyet ve Gençlik", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:106 (Ağustos 1949), s. 1.
- , "Alçak", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:109 (Kasım 1949), s. 1.
- , "Halkevlerimiz", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:112 (Şubat 1950), s. 1, 2.
- ORHUN, Ömer, "Post Kavgası", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, s. 8, 9.
- OZANTÜRK, Rasim, "Cumhuriyetimizin Büyük Kıymeti", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:34 (Ekim 1938), s. 19, 20.
- ÖZGÜR, Hasan Ali, "İş Hayatı ve İş Hukuku", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:106 (Ağustos 1949), ss. 14-16.
- ÖZTELLİ, Cahit, "Samsun'lu Aşık İlmi", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:66, s. 10, 11.
- REMZİOĞLU, Osman, "Samsun'da Bir Karadeniz Fuarı Açılmaz mı", *19 Mayıs Dergisi*, Sayı:106 (Ağustos 1949), s. 3, 4.

-----, "Nüfus, İktisat ve Çalışma Hayatı Bakımından Samsun",
19 Mayıs Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), ss. 3-8.

ŞAKİROĞLU, Mahmut, *Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlarla Kısa Bir Bakış II*
- *Tarih Dergileri ve Belleten*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

TÜRK, Süleyman, "Kadifekale'den Bir Cennet Seyrettim", 19 Mayıs Dergisi,
Sayı:109 (Kasım 1949), s. 2.

ÜLKEN, Mustafa, "Milletçe Kalkınmada Spor", 19 Mayıs Dergisi, Sayı:66, s. 36,
37.

YERTUT, Samih, "Sendikaların Rolü ve Türkiye'de Sendikacılık", 19 Mayıs
Dergisi, Sayı:109 (Kasım 1949), ss. 14-16.

V. Tezler

AKTAŞ, Halil, *Samsun Halkevi (1932-1951)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, Tokat 2015.

VI. Ansiklopediler

IŞIK İhsan, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Uyum Ajans Yayınları, Ankara 2001.

VII. İnternet Kaynakları

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2167.pdf> (24.07.2018).

EKLER

Samsun Halkevi Binası

Samsun Halkevi Üyeleri

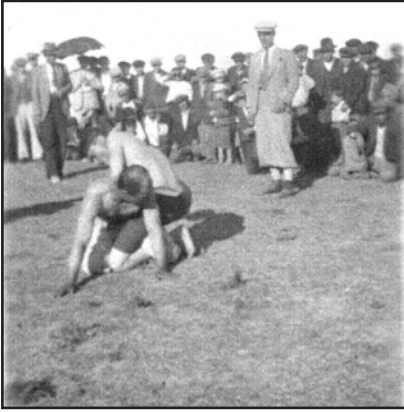
Samsun Halkevi üyelerinin muhtelif tarihlerdeki yaptıkları etkinliklerden biri

Samsun Halkevi Orkestrası

Samsun Halkevi Temsil Şubesinin faaliyetlerinden bir görünüm

Spor müsabakalarına ait görüntüler

Köycülük Şubesinin faaliyetlerinden görüntüler

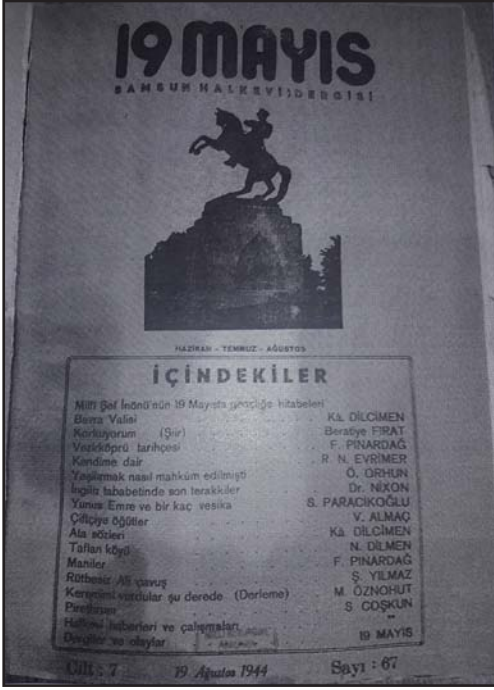
1940 yılında Samsun Halkevi tarafından açılan kitap sergisinden görüntüler

Verilen bir konferanstan görünüm

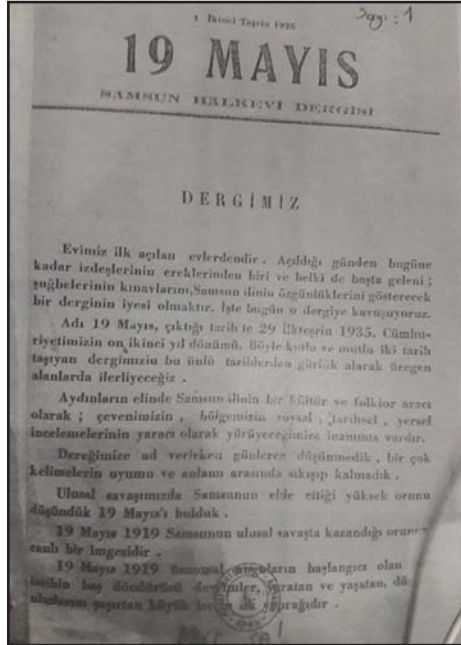
Halkevi Köylülerle Bir Arada

Samsun Halkevi'nin 19 Ağustos 1944 tarihinde yayınladığı 19 Mayıs Dergisi'nin 67'nci sayısı

Samsun'un Havza İlçesi Halkevi'nin Kasım 1947'de yayınladığı 25 Mayıs Dergisi'nin ilk sayısı

Samsun Halkevi'nin 1 Kasım 1935'de yayınladığı 19 Mayıs Dergisi'nin ilk sayısı